INSTITUT ZA RAZVOJ PRAVA JAVNOG SEKTORA

REVIJA PRAVA

-javnog sektora-

(časopis za pravo, bezbednost i političke nauke)

HEINONLINE

Vol. 5, Broj 2/2025.

Izdavač:
Institut za razvoj prava javnog sektora
Bulevar Svetog cara Konstantina 80-82, Niš
Suizdavači:
Fakultet društvenih nauka Beograd
Bulevar umetnosti 2a, Beograd 11070,
Visoka škola strukovnih studija BIZNIS
Obrenovićeva 23, Niš

www.ipjs.rs/revija-prava/
e-mail: revijaprava@gmail.com

ISSN 2812-9776

Glavni i odgovorni urednik
prof. dr Nikola Krunić, naučni saradnik, Institut primenjenih nauka Beograd, R. Srbija

UREĐIVAČKI ODBOR

- Prof. dr Ilija Galjak, Institut primenjenih nauka Beograd, Srbija
- prof. dr Dragomir Đorđević, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad, R. Srbija
- doc. dr Milan Ječmenić, Univerzitet MB, Beograd, R. Srbija
- doc. dr Nikola Krunić, naučni saradnik, Institut primenjenih nauka Beograd, Srbija
- prof. dr Andon Kostadinović, Fakultet Konstantin Veliki, Univerzitet Union Nikola Tesla, R. Srbija
- prof. dr Goran Branković, Univerzitet za poslovne

studije Banja Luka, Bosna i Hercegovina
- doc. dr Valentina Jovanović, Univerzitet za poslovne studije Banja Luka, Bosna i Hercegovina
- prof. dr Ljubiša Stanojević, Univerzitet Alfa BK, Beograd, R. Srbija
- prof. dr Suzana Malešić, Univerzitet Slobomir P, Bijeljina, Bosna i Hercegovina
- doc. dr Mihailo Ćurčić, naučni saradnik, Fakultet za hotelijerstvo iturizam, Vrnjačka Banja, R. Srbija

Lektor i kolektor
Anđela Mirković

Tehnički urednik
Marko Mitić

Štampa:
Šprint Niš

Časopis izlazi dva puta godišnje (jun i decembar)

SADRŽAJ

Алекса Митић, Ивана Арсић

РАЗВОЈ ЦИВИЛНО-ВОЈНИХ ОДНОСА СРБИЈЕ ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД 7

Nikola Jakšić, Miodrag Zekić

KAZNA KAO VRSTA PREKRŠAJNE SANKCIJE 27

Александар Милановић

ПРАВНИ ОКВИР САВРЕМЕНОГ БУЏЕТСКОГ РАЧУНОВОДСТВА 53

Nermin Lapandić, Emir Mehmedović, Rade Tešić

(NE)USTAVNOST NAMIRENJA ŠTETE PROUZROKOVANE GREŠKAMA FONDOVA ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE 67

Александар Рајковић

БЕЗБЕДНОСТ И ЗЛОУПОТРЕБА ПЛАТНИХ КАРТИЦА 93

UPUTSTVO AUTORIMA ZA PRIPREMU RUKOPISA 103

SPISAK RECENZENATA 107

Алекса Митић,[1] Ивана Арсић[2]

РАЗВОЈ ЦИВИЛНО-ВОЈНИХ ОДНОСА СРБИЈЕ ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД

УДК: 94:351.86(497.11)"18/19" Оригиналан научни рад
355.02(497.11)

Резиме

Србија је током своје историје, због богате војне традиције, бројних жртава и значајних победа које су биле познате и ван њених граница, увек показивала велико поштовање према војсци и војном позиву. Због честих промена имена државе, политичког уређења, територије и различитих унутрашњих и спољашњих околности, српска војска је кроз време више пута нестајала и поново се формирала. Једно од питања које се вековима постављало јесте да ли војска треба да буде професионална (стајаћа) или народна, заснована на општој војној обавези. То питање спада у област проучавања цивилно-војних односа.

Кључне речи: историјски развој, цивилно-војни односи, држава.

Увод

Држава не може постојати без војске, иако одређени облици војног организовања могу постојати и ван државног оквира. Војска, као посебна државна

[1]Универзитет за пословне студије Бања Лука, Босна И Херцеговина, е-маил: aleksa.mitic@gmail.com, ORCID 0009-0002-3694-0240

[2] Висока школа струковних студија бизниса Бизнис, Р. Србија, е-маил: ivana.arsic@vsb.edu.rs , ORCID 0000-0001-6825-0258

институција, има кључну улогу јер представља легитимну употребу силе, заснива се на строгој дисциплини и поседује сопствену културу и систем вредности. Њена посебност се огледа и у односу са другим друштвеним областима, као што су политика, економија и наука, где она може бити и фактор утицаја, али и истовремено произвођач и корисник.

Снажна војна традиција и поштовање према војсци и војном позиву допринели су томе да Србија, у периоду после Хладног рата и распада Варшавског уговора, релативно успешно развија цивилно-војне односе, слично другим земљама Источне Европе. Ипак, у том периоду мање је била успешна у испуњавању неких других услова неопходних за развој демократије.

Овај рад ће се најпре бавити теоријским приступом проучавању цивилно-војних односа, а затим ће приказати њихов историјски развој у Србији, од Душановог законика до савременог доба.

1. Теоријске поставке цивилно-војних односа

Развој теорије цивилно-војних односа тесно је повезан са развојем доминантних политичких идеологија, посебно у периоду до почетка Хладног рата. До почетка 20. века, цивилно-војни односи су тумачени кроз призму идеологија као што су либерализам, конзерватизам и милитаризам. Према либералном схватању, војска има задатак да спроводи одлуке цивилне власти, уз нагласак на предност грађанске милиције у односу на професионалну војску, политичку изолацију војске, смањење броја професионалних војника и минимизовање војних трошкова.

Конзервативни приступ, с друге стране, подржава постојање професионалне, стајаће војске којом управљају стручна војна лица, али одбацује тврдњу да је војска усмерена против грађанских слобода. Милитаризам, као трећи приступ, заступа став да војска треба директно да управља друштвом и да има трајну доминацију у политичком и друштвеном животу државе.

1.1. Класичне теорије о цивилно-војним односима

Као основа за проучавање савремених цивилно-војних односа најчешће се користе два класична дела: Војник и држава Семјуела Хантингтона и Професионални војник Мориса Јановица. Према Хантингтону, војне институције у сваком друштву обликују две кључне силе: безбедносне претње које чине функционални императив и друштвене вредности, идеологије и институције које чине јавни императив. Централни појам његове теорије је војни професионализам, при чему се војник посматра као стручан, аполитичан и одан извршилац воље државе.

Разматрајући питање цивилне контроле над војском, Хантингтон истиче да је суштински проблем начин на који се војна моћ може ограничити. Он разликује два облика контроле: субјективну и објективну, при чему наглашава да је најважнији циљ сваког система цивилне контроле смањење војног утицаја. Хантингтон сматра да је објективна цивилна контрола најпогоднији и демократски најисправнији модел, јер се њоме јасно раздвајају политичке и војне надлежности, што омогућава висок степен професионализма у војсци. У овом моделу политички

лидери одређују циљеве, док војни команданти спроводе војне задатке, због чега се овај приступ назива дивергентним. Насупрот томе, субјективна контрола се оцењује као мање пожељна, јер ограничава развој професионализма оружаних снага..[3] (Хантингтон, 2004)

Јановиц сматра да је идеја о потпуно аполитичној војсци нереална и да се цивилна контрола не може обезбедити искључиво њеним изоловањем од политике. По његовом мишљењу, војска неминовно добија одлике политичког актера. Он заступа конвергентни модел цивилно-војних односа, у којем војска не треба да буде одвојена од друштва и политичког система, већ у њих активно укључена. Таква интеграција, према Јановицу, омогућава усклађивање политичких и војних циљева.

У овом моделу, војно и политичко руководство заједнички учествују у доношењу одлука о војним циљевима, јер су међусобно зависни. Демократска контрола се остварује кроз обавезивање војног врха на поштовање политичких одлука, уз јачање парламентарног надзора и политичке едукације припадника војске, како би се развила њихова одговорност према демократском систему и разумевање његовог функционисања. (Janowitz, 1960).

1.2. Савремене теорије о цивилно-војним односима

Фивер у својој анализи цивилно-војних односа уводи агенцијску теорију, којом цивилно-војне односе посматра као стратешку интеракцију између цивилних

[3] Овај став је изнео и у свом раду Реформисање цивилно-војних односа.

носилаца власти и војних извршилаца. Према овом приступу, цивилни лидери настоје да остваре два основна циља: функционални, који се односи на заштиту друштва од спољних претњи, и рационални, који подразумева успостављање и одржавање политичке контроле над војском. Да би то постигли, цивилни актери користе механизме надзора, пре свега праћење рада војске и примену санкција у случају непоштовања цивилне власти. (Feaver, 2003).

Шиферова теорија сагласности посматра војску, политичко руководство и грађане као међусобне партнере. Она настоји да одговори на питање у којој мери и на ком нивоу власт и друштво утичу на улогу војске у држави. У том циљу издваја четири кључна показатеља сагласности: друштвени, односно социјални састав официрског кадра, начин доношења политичких одлука, систем регрутовања и доминантни војни стил (Schiff, 1995).

Бленд сматра да се цивилна контрола војске најбоље остварује кроз систем заједничке одговорности цивилних политичких лидера и војних старешина. Према његовом мишљењу, досадашње теорије цивилно-војних односа имају два главна недостатка: превише су уско постављене и снажно условљене културним и националним оквиром аутора. Због тога Бленд предлаже да се појам „цивилна контрола“ замени изразом „цивилно усмеравање“ оружаних снага, јер тај појам боље одражава његово схватање да је улога цивила да војску воде и усмеравају ка друштвено прихватљивим циљевима (Bland, 1999).

Деш у својој анализи истиче значај утицаја друштвених и међународних структуралних промена на природу цивилно-војних односа. Према његовој структуралној теорији, војска која је пре свега усмерена

на спољне безбедносне претње и извршавање спољних задатака биће спремнија на сарадњу са цивилним властима и прихватање цивилне контроле. Насупрот томе, војска која је ангажована на унутрашњим безбедносним питањима и суочена са унутрашњим претњама показује мању склоност ка цивилној контроли. (Desch, 2001).

У савременим истраживањима цивилно-војних односа појављује се постмодерно гледиште о улози војске након Хладног рата. Истраживачи као што су Чарлс Х. Москос, Џон Ален Вилијамс и Дејвид Сига у делу Постмодерна војска: оружане снаге после Хладног рата указују на промене у структури и функцији војске. Оне укључују смањење разлика у оружаним снагама по роду и чину, културне и структурне промене, као и еволуцију од класичног ратовања ка хуманитарним мисијама и мировним операцијама. Поред тога, постмодерна војска тежи већој инклузивности у погледу пола, сексуалне оријентације, расе и етничке припадности, што ће резултовати смањењем разлика унутар оружаних снага по тим категоријама. (Москос, 2005).

2. Цивилно-војни односи до доношења Сретењског устава

У историји Србије војска је увек имала важну улогу, па је њен статус био регулисан према нормама и обичајима времена. Први правни акт који је дефинисао организацију и управљање војском био је Душанов законик из 1349. године. У законику постоје четири члана која се директно односе на војна питања и однос војске према цивилима. Владар – било да је жупан, цар, краљ или кнез – био је врховни командант, а у случају

да није учествовао у војном походу могао је своја овлашћења пренети на команданта, „војводу“. Такође, прописано је да ако војска борави у једном селу, друга војска не сме коначити у истом селу, а за рушење цркве у рату предвиђена је смртна казна[4] (Тимотић, 2004, стр 50-53).

Поред Душановог законика, важни су и други историјски акти који су регулисали војску у Србији. На Скупштини у Смедереву крајем новембра 1805. године уведена је строга војна дисциплина у логорима, тако да се сваки војник морао потпуно покоравати наређењима старешина. Од 1807. године у Србији је први пут уведена општа војна обавеза, а сваки одрасли мушкарац имао је дужност да носи оружје. Акт кнеза Милоша из 1825. године увео је прву „стајаћу“ војску. Хатишерифима из 1830. и 1833. године Србији је призната унутрашња аутономија и омогућено да одржава стајаћу војску са одређеним бројем војника ради очувања реда у земљи. (Љушић, Бојковић, Пршић, Јововић, 2000, стр 78).

3. Цивилно-војни односи у Кнежевини Србији и Краљевини Србији

Први уставни документ којим је у Србији регулисан положај војске био је Сретенски устав из 1835. године. Овим уставом уведена је општа војна обавеза, по којој је сваки Србин био дужан да се одазове у случају одбране државе. Међутим, Сретенски устав је суспендован јер Турској није одговарао висок ниво самосталности српске власти, а на његово место је

[4] Штите се основне културне вредности и становници од претераног материјалног оптерећивања који плаћају војсци.

дошао Турски устав 1838. године, којим је промењено уређење војске, али је врховно заповедништво над њом остало у рукама кнеза.

Први војни закон донет је маја 1839. године, увео је гарнизонску војску задужену за очување реда, безбедности и неповредивости граница. Убрзо након тога донет је нови закон који је додатно разрадио први и предвиђао смртну казну за побуну против врховне власти, закона и уставног поретка. (Јефтић, Младеновић, & Роквић, 2014, стр 60-62).

Од 1839. до 1882. године донет је низ привремених закона који су регулисали организацију војске и Министарства војног. Краљевина Србија је проглашена 1882. године, а 1883. су донети Закон о војсци и Закон о Министарству војном. Првим законом је укинута народна војска и поново уведена стајаћа, стална војска, а другим законом министру је дата власт да командује уместо владара.

Устав Краљевине Србије из 1888. године одређивао је да је услов за државну службу одслужен војни рок. Краљ је био врховни командант војске, додељивао чинове, заступао државу у међународним односима, проглашавао рат и закључивао мир. Страна војска могла је прелазити преко територије Србије само уз одобрење Народне скупштине, а војници и официри нису могли бирати или бити бирани.

Октроисани устав из 1901. године увео је „неограничену слободу свести“, што је био први корак ка праву на приговор савести, али грађани нису могли да се ослобађају војне обавезе из религиозних разлога. (Устав Краљевине Србије, 1901).

Истоветне одредбе које су се односиле на војску,

као и претходно наведени устави, односно они из 1888. и 1901. године, садржао је и Устав из 1903. године. Посебним законом били су регулисани чинови и звања у војсци, начин како се чинови добијају и губе, рок војне службе, бројчано стање војске (Јефтић, Младеновић, & Роквић, 2014, стр 64).

Значај за цивилно-војне односе у периоду Првог светског рата имао је привремени Анкетни одбор Народне скупштине, који је имао за циљ да преконтролише рад војне интендатуре[5] (Мајданац, 2004, стр 92).

4. Цивилно-војни односи у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевини Југославији

Решењем регента Александра 1919. године, за све области Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца привремено су важили војни закони Краљевине Србије. Војна питања нове државе регулисана су Уставом из 1921. године. Поред претходних одредби, уведене су и нове мере: материјалне потребе војске које се узимају од грађана морају бити правично надокнађене, а краљ има право да даје амнестију. Објава рата без напада захтева сагласност Народне скупштине, као и закључивање спољнополитичких уговора. Народна скупштина има право одобравања преласка стране војске преко територије, контроле административних питања у војсци и надзора над војним судовима. За злочине грађанина у друштву са војником суде грађански судови, а за време рата војни судови. Члан

[5] Поднета је једна интерпелација поводом афере са опанцима који су набављени за српску војску током Првог светског рата. Такође, у периоду од 1916. до 1918. године, на Крфу, је поднето 70 интерпелација које су се односиле на погибију регрута приликом повлачења преко Албаније.

123 Устава одређује да се војска може користити за одржавање унутрашњег реда и мира само на изричит захтев грађанских власти. (Устав Краљевине СХС, 1921).

Према Закону о устројству војске и морнарице из 1923. године, војска и морнарица чиниле су народну војну силу са задацима одбране државе и одржавања реда и мира. Владар је остао врховни командант, а војници су се заклињали на верност краљу. Закон је одредио да је служење војске и право и дужност, а они који из оправданих разлога не могу да служе плаћају накнаду и не могу се запослити пре одслуженог војног рока. Потребе и снабдевање војске и морнарице регулисани су Законом о администрацији војске и морнарице, а контролу буџета и финансијских издатака вршила је држава. (Јефтић, Младеновић, & Роквић, 2014, стр 66).

У тешкој ситуацији 1929. године, краљ Александар је увео диктатуру и променио назив државе у Краљевина Југославија, подељену на девет бановина. Диктатура је окончана доношењем Октроисаног устава 1931. године, који је краљ „подарио народу“. По овом уставу краљ је остао врховни командант војске, а одредбе о војсци биле су сличне као у Уставу из 1921. године. (Устав Краљевине Југославије, 1931).

5. Цивилно-војни односи у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији

Током Другог светског рата, због напада сила Осовине и политичких околности, Краљевина Југославија престала је да постоји. Народноослободилачка војска (НОВ), коју је предводила Комунистичка партија Југославије (КПЈ), била је главна оружана сила током Народноослободилачког рата. Током рата,

организација и назив војске мењали су се, да би 1945. године НОВ прерасла у Југословенску армију (ЈА) Демократске Федеративне Југославије (ДФЈ).

Устав ФНРЈ из 1946. године регулисао је статус Југословенске армије као оружане силе са задацима очувања мира, безбедности и одбране државе. Новитет је био да су припадници војске добили право да бирају и буду бирани. Проглашење опште мобилизације и ратног стања у случају оружаног напада вршио је Президијум Народне скупштине. ЈА је 1951. године променила назив у Југословенску народну армију (ЈНА) и била је под контролом КПЈ.

Према Уставу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије из 1963. године, као и према претходном уставу, врховни заповедник војске је био председник Републике, који је уједно био и председник Савета народне одбране. Председник Републике се старао о стању припрема за одбрану, као и мобилизацији. О рату и миру, као и потврђивању међународних уговора из области војне сарадње, одлучивала је Савезна скупштина. ЈНА је основна оружана снага народне одбране Југославије, која штити независност, уставни поредак, неповредивост и целокупност територије СФРЈ. (Устав СФРЈ, 1963).

Уставним амандманом (амандман XLI) из 1971. године, одређено је да оружане снаге СФРЈ, поред ЈНА чини и територијална одбрана. Наиме, усвојени амандмани су унети и у Устав из 1974. године, којим је дефинисано да су оружане снаге СФРЈ јединствена целина и састојале су се од ЈНА, као заједничке оружане силе свих народа и народности и свих радних људи и грађана, и од територијалне одбране као најширег

облика организованог општенародног отпора.[6] (Устав СР Србије, 1974).

Председништво СФРЈ је било највиши орган руковођења и командовања оружаним снагама у рату и миру, утврђивало је основе планова и припремних мера за одбрану државе, а одређене послове руковођења и командовања Представништва СФРЈ је могло да пренесе на савезног секретара за одбрану који је био одговоран за свој посао Представништву. Законом о општенародној одбрани из 1982. године детаљно су разрађење надлежности Председништва, али и других органа СФРЈ. Одлука о промени граница СФРЈ, одлука о рату и миру, ратификација међународних уговора о политичкој и војној сарадњи, биле су у надлежности скупштине СФРЈ (Јефтић, Младеновић, & Роквић, 2014, стр 70-71).

6. Цивилно-војни односи у Савезној Републици Југославији и Државној заједници Србији и Црној Гори

Након распада СФРЈ, 1992. године формирана је Савезна Република Југославија (СРЈ), а оружане снаге преименоване у Војску Југославије (ВЈ). Основна намена ВЈ била је одбрана суверенитета, територије и уставног поретка, уз могућу употребу у међународним операцијама. ВЈ се састојала од сталног (војници на одслужењу и професионални војници) и резервног састава. Врховну команду имао је председник Републике, уз одлуке Врховног савета одбране (председник Републике и председници држава

[6] Сваки грађанин који је са оружјем или без њега учествовао у одбрани државе, сматрао се делом оружаних снага СФРЈ.

чланица).

Уставом из 1992. први пут је уведено право на приговор савести, регулисана је независност војних судова и прописана идеолошка и политичка неутралност војника. У пракси, војска није увек била политички неутрална због ситуације у земљи. Одлуке о рату, миру, промени граница и проглашењу ратног или ванредног стања доносила је Савезна скупштина, која је контролисала и Савезну владу. (Устав Савезне Републике Југославије, 1992).

Државна заједница Србије и Црне Горе (ДЗ СЦГ) формирана је усвајањем Уставе повеље 2003. године. Војска Србије и Црне Горе је главна оружана снага и њена основна намена је одбрана, а о њеној употреби одлучивао је Врховни савет одбране, који је био врховни командант Војске СЦГ. Руковођење, координирање и спровођење одбране вршио је министар одбране, који је цивилно лице. Кандидате за именовање и разрешавање дужности официра је предлагао министар одбране, Врховном савету одбране. Скупштина СЦГ је одлучивала о осталим питањима одбране и безбедности, а најзначајнија новина у односу на претходне уставе је та да је војска СЦГ под демократском и цивилном контролом. (Уставна повеља ДЗ СЦГ, 2003)

Увођење демократске и цивилне контроле у Уставну повељу је од изузетне важности за демократизацију цивилно-војних односа и одређење положаја војске. Тиме су створени битни предуслови за реформу целокупног сектора одбране, који су настављени и у Републици Србији од 2006. године.

7. Развој односа кроз периоде

Историја српске и југословенске војске почиње још у доба средњег века, када је Душанов законик 1349. године регулисао положај војске и односе између војника и цивила. Владар је био врховни командант, а казне за непослушност и уништавање цркава у рату биле су строге.

Током 19. века, у време аутономије Србије, војска је поново добила кључну улогу. Крајем 1805. године Скупштина у Смедереву увела је строгу дисциплину у логорима, а 1807. године је уведена општа војна обавеза за све одрасле мушкарце. У 1825. години кнез Милош је увео прву стајаћу војску. Хатишерифи из 1830. и 1833. године Србији су дали право на стајаћу војску ради одржавања реда и мира у земљи.

Први уставни покушај регулисања војске био је Сретенски устав 1835. године, који је прописивао општу војну обавезу, али је суспендован због притисака Турске. Турским уставом 1838. године, војска је и даље била под врховним заповедништвом кнеза. Први војни закони из 1839. године успоставили су гарнизонску војску са задатком одржавања реда и безбедности граница, а за побуну против власти и закона прописана је смртна казна.

Краљевина Србија проглашена је 1882. године. Закони из 1883. године укинули су народну војску и поново увели стајаћу, док је министру војном дат права да командује уместо владара. Устав из 1888. године захтевао је одслужен војни рок као услов за државну службу, а краљ је остао врховни командант. Октроисани устав 1901. године увео је „слободу свести“, али није ослобађао војне обавезе.

Након Првог светског рата и формирања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, војни закони Краљевине Србије остали су привремено на снази, а Устав из 1921. године дефинисао је Југословенску армију као оружану силу која брани мир, безбедност и државу. Војници су добили право да бирају и буду бирани, а мобилизацију и ратно стање проглашавао је Президијум Народне скупштине. Закон о устројству војске и морнарице 1923. године регулисао је народну војну силу, обавезу служења војске и контролу финансија.

Диктатура краља Александра од 1929. године довела је до промене назива државе у Краљевину Југославију и поделе на девет бановина, док је Октроисани устав 1931. године потврдио краљево врховно командовање војском.

Током Другог светског рата, Краљевина Југославија престала је да постоји, а Народноослободилачка војска (НОВ) КПЈ постала је главна оружана сила. НОВ је 1945. године прерастао у Југословенску армију ДФЈ, а Устав ФНРЈ из 1946. године регулисао њен статус и права припадника. ЈА је 1951. године променила назив у Југословенску народну армију (ЈНА) под контролом КПЈ.

Након распада СФРЈ, 1992. године формирана је Савезна Република Југославија, а оружане снаге преименоване у Војску Југославије (ВЈ). Основни задаци били су одбрана суверенитета, територије и уставног поретка. Устав из 1992. године увео је право на приговор савести, независност војних судова и формалну политичку неутралност, иако је у пракси војска била далеко од политички неутралне.

После осамостаљења Републике Србије 2006. године, војска је прошла значајне реформе, а демократска и цивилна контрола Војске Србије

додатно је ојачана.

Закључак

Проучавање положаја војске у Србији кроз историју захтева разумевање њене богате војне традиције и конкретног историјског, геополитичког и друштвеног контекста. После периода великог успона војске у доба цара Душана и регулације Душановим закоником, Србија је вековима била без организоване оружане силе.

Од почетка 19. века, са аутономијом Србије, држава је настала кроз ратне сукобе у којима је војска имала кључну улогу, а углед врховног команданта био је велики. Војска је имала двоструку улогу: одржавање реда и мира у земљи и припрема за одбрану од спољних агресија.

У 20. веку, глобални развој цивилно-војних односа пратиле су политичке и друштвене промене, због којих су реформе у Србији касниле. Међутим, у успостављању цивилне и демократске контроле војске Србија је била успешнија него у другим областима демократије.

Почетком 21. века, Уставна повеља Србије и Црне Горе увела је прву одредбу о демократској и цивилној контроли војске. После осамостаљења Републике Србије 2006. године, реформе система одбране додатно су ојачале ову контролу.

Литература

1. Bland, D., (1999). "A Unified Theory of Civil-Military Relations", *Armed Forces and Society*. Vol. 26, Issue 1, Fall.
2. Бојовић, М., (1999). *Војска пред очима јавности*. Београд: Новинарско-информативни центар ВОЈСКА.
3. Desch, M., (2001). *Civilian Control of the Military*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
4. Janowitz, M., (1960). *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*. Illinois: The Free Press of Glencoe.
5. Јефтић, З., Младеновић, М. и Роквић, В., (2014). *Основе цивилно-војних односа*. Београд: Факултет безбедности.
6. Љушић, Р., Бојковић, С., Пршић. М. и Јововић, Б., (2000). *Официри у високом школству Србије 1804-1918*. Београд: Војноиздавачки завод.
7. Мајданац, Б., (2004). *Народна скупштина Србије – од обичајне установе до савременог парламента 1804-2004*. Београд: Архив Србије и Народна скупштина Србије.
8. Москос, Ч., према: Baev, J. and Micewski, E. (2005). *Civil-Military Relations – teaching guide and curriculum*. Sofia: National Defence Academy Bulgaria.
9. Shiff, R. (1995). *Civil-Military Relations Reconsidered: A Theory of Concordance*. London: CCV.
10. Тимотић, М. (2004). *Демократска цивилна контрола војске – предуслов реформе сектора безбедности*. у: Смисао реформе сектора безбедности, Београд: Центар за цивилно војне односе.

11. Feaver, Peter, D. (2003). *Armed Servants: Agency, Oversight, and Civil-Military Relations*. Cambridge MA: Harvard university Press.
12. Хантингтон, С. (2004). *Војник и држава – теорија и политика цивилно-војних односа*. Београд: Центар за студије Југоисточне Европе, Факултет политичких наука и Дипломатска академија.
13. http://www.digitalna.nb.rs/wb/NBS/Tematske_kolekcije/Srpski_ustavi/RA-ustav-1888
14. http://www.digitalna.nb.rs/wb/NBS/Tematske_kolekcije/Srpski_ustavi/RA-ustav-1901
15. http://www.digitalna.nb.rs./wb/NBS/Tematske_kolekcije/Srpski_ustavi/RA-ustav-1921
16. http://www.digitalna.nb.rs/wb/NBS/Tematske_kolekcije/Srpski_ustavi/RA-ustav-1931
17. http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav1946.pdf
18. http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf
19. http://www.digitalna.nb.rs/wb/NBS/Tematske_kolekcije/Srpski_ustavi/RA-ustav-1974
20. http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/SRB-FRY-Constitution-1992-SRB.pdf
21. http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/ustavna_povelja_scg.pdf

Aleksa Mitić, Ivana Arsić

DEVELOPMENT OF CIVIL-MILITARY RELATIONS IN SERBIA - HISTORICAL OVERVIEW

Abstract

Throughout its history, Serbia, due to its rich military tradition, numerous sacrifices and significant victories that were known even beyond its borders, has always shown great respect for the army and the military profession. Due to frequent changes in the name of the state, political system, territory and various internal and external circumstances, the Serbian army has disappeared and been re-formed several times over time. One of the questions that has been asked for centuries is whether the army should be professional (standing) or popular, based on general military obligation. This question falls within the field of study of civil-military relations.

Key words: historical development, civil-military relations, state.

Datum prijema (Date received): 11.09.2025.

Datum prihvatanja (Date accepted): 23.11.2025.

Nikola Jakšić[7]*, Miodrag Zekić*[8]

KAZNA KAO VRSTA PREKRŠAJNE SANKCIJE

UDK: 343.2.01
343.241(497.11)

Pregledni rad

Rezime

Krivične sankcije su represivne mere koje zakon predviđa kako bi se suzbio kriminalitet i primenjuju se na počinioca nakon što sud utvrdi krivičnu odgovornost u krivičnom postupku. U našem pravnom sistemu postoje četiri vrste krivičnih sankcija: kazne, mere upozorenja (kao što su uslovna osuda i sudska opomena), mere bezbednosti i vaspitne mere.

Za punoletne počinioce krivičnih dela primenjuje se dualistički sistem sankcija, koji kombinuje principe retribucije (kažnjavanja) i prevencije (sprečavanja budućih dela). Ovaj model predstavlja dominantan pristup u kaznenom pravu u Evropi i Južnoj Americi.

Ključne reči: kazna, sankcija, pravo.

Uvod

U našoj literaturi se odomaćio naziv *„sistem dvostrukog koloseka"* što je prevod sa nemačkog od reči *Zweispurigkeit* (dvostruki kolosek). Osnivač takvog sistema bio je švajcarski pravnik *Carl Stooss (1849-1934),* koji ga je prvi

[7] Univerzitet Megatrend, Beograd, R. Srbija, jaksic.nikola@gmail.com, ORCID 0000-0001-5936-9222

[8] Banja Dvorovi, Bijeljina, Bosna i Hercegovina, email: misozekic@gmail.com , ORCID 0009-0002-9166-6491

put primenio u prednacrtu švajcarskog Krivičnog zakonika iz 1839. godine. Dualistički sistem sankcija nastao je zbog saznanja o neprilagođenosti kazne utemeljene na krivici da osigura zaštitu društva od svih tipova učinilaca[9]. Nekada se dualistički sistem u realnosti svodi na *monistički,* jer se u izvršenju kazne i mere bezbednosti zamenjuju ili međusobno isključuju, što se dešava kada se izriču i kazna i mera bezbednosti koja se sastoji u oduzimanju slobode, pri čemu se redovno prvo izvršava mera bezbednosti koja isključi primenu kazne zatvora (tzv. *vikijarski sistem*, lat. *vicarius*-zemaljski).[10] Prema tome, u dualističkom sistemu kazna je osnovna i glavna krivična sankcija, i ona je namjenjena krivično odgovornim učiniocima, a sama kazna je limitirana krivicom učinioca. Ovo isto važi kada su u pitanju upozoravajuće sankcije, kao što su uslovna osuda i sudska opomena kao zamene za kaznu.

Kazna je najstarija krivična sankcija, koja je nastala iz krvne osvete i kompozicije kao prvobitnih oblika društvenog reagovanja na nedozvoljena ponašanja pojedinaca. U razvoju krivičnog prava sistem kazni se menjao zavisno od stepena društveno-ekonomskog i kulturnog razvoja društva i od oštrine klasnih suprotnosti i klasne borbe u datom društvu.[11]

Danas je krivično pravo nezamislivo bez krivične sankcije tipa kazne. Ona je još i sada nezaobilazno sredstvo odbrane društva od kriminaliteta, zaštite važnih zajedničkih i individualnih dobara od opasnih vidova kriminaliteta.[12]

Danas je sistem krivičnih sankcija proširen i

[9] Novoselec, P., Bojanić, I., *Krivično pravo-opšti dio*, Zagreb, 2015, str. 368.
[10] Babić, M., Marković, I., *Krivično pravo-opšti dio*, Banja Luka, 2013, str. 312.
[11] Srzentić, N., Stajić, A., Lazarević, Lj., *Krivično pravo-opšti dio*, Beograd, 1990, str. 314.
[12] Babić, M., Marković, I., *Krivično pravo-opšti dio*, Banja Luka, 2013, str. 314.

obogaćen drugim vrstama krivičnih sankcija. Međutim, kazna je i dalje ostala najvažnija krivična sankcija. Ne postoji ni jedna država danas koja bi se odrekla kazne. Bez kazne krivično pravo je nezamislivo i ono bi izgubilo, odnosno promenilo svoj karakter. Kazna je prisilna mera kojom društvo reaguje prema onima koji ne poštuju pravni poredak.

Teorija krivičnog prava se bavi pitanjem kako opravdati kaznu i koja je njena svrha. U periodu XIX i XX veka oblikovale su se tri teorije o svrsi kazne – apsolutne, relativne i mešovite. Kod kazne kao i kod krivičnih sankcija moguće je razlikovati njen *formalni, materijalni i materijalno-formalni pojam.*

U *formalnom smislu* kazna predstavlja meru oduzimanja ili ograničavanja izvesnog prava koje pripada učiniocu krivičnog dela, a koju izriče sud u slučajevima i pod uslovima koji su određeni u zakonu. Izneta definicija kazne određuje pojam kazne sa pravnog, odnosno krivičnopravnog gledišta. Međutim, ovaj pojam kazne je nedovoljan da objasni suštinu i pravo značenje kazne, jer zapostavlja njenu društvenu sadržinu, odnosno njen društveni značaj.

U *materijalnom smislu* kazna predstavlja meru zaštite društva od kriminaliteta, koja za cilj ima sprečavanje učinioca da i ubuduće vrši krivična dela, i njegovo popravljanje, kao i očuvanje određene društvene discipline građana. Ovakav pojam kazne određuje samo njeno značenje s gledišta njene sadržine i svrhe. Pri tome se, međutim, zapostavlja pravni karakter kazne, što je nedopustivo zato što je kazna fenomen koji ima i svoju pravnu, odnosno krivičnopravnu prirodu.

U *materijalno-formalnom smislu* kazna predstavlja meru zaštite društva od kriminaliteta, koja za cilj ima sprečavanje učinioca da i ubuduće vrši krivična djela, kao i

razvijanje određene društvene discipline građana, a koja predstavlja oduzimanje ili ograničavanje izvesnog prava koje pripada učiniocu krivičnog djela, i koju izriče sud u slučajevima i pod uslovima određenim u zakonu. Ovo bi bio opšti pojam kazne. To istovremeno znači da svaka kazna ima svoj posebni pojam koji se karakteriše posebnim elementima. Na osnovu iznetih elemenata dolazimo do sledećih definicija kazne:

Kazna je krivična sankcija koju izriče sud prema krivično odgovornom učiniocu krivičnog dela radi zaštite određenih društvenih vrednosti u određenoj društvenoj zajednici, a koja se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju pravnih dobara učinioca krivičnog djela.[13]

Kazna je zakonom predviđena represivna mera, koja se u cilju suzbijanja kriminaliteta primenjuje prema učiniocu krivičnog dela na osnovu odluke suda nakon sprovedenog krivičnog postupka.[14]

Najvažnija razlika između pojma kazne i pojma krivične sankcije jeste ta što se ovde kao pretpostavka za primenu kazne jeste da je učinjeno delo koje sadrži sve obavezne elemente koji se traže za postojanje krivičnog dela, pa i krivicu (objektivno-subjektivni pojam krivičnog dela). Kazna se bez krivice ne može ni zamisliti!

Stepen represivnosti je najviši kod kazne. Kazna najviše zadire u prava i dobra učinioca krivičng dela, i u svom biću nužno sadrži određeno zlo.

Načelo zakonitosti je kod kazne nejdoslednije sprovedeno. To se ogleda u tome što se kazna propisuje i za svako pojedino učinjeno krivično delo u Posebnom delu..

Danas je postala opšta tekovina krivičnog prava da

[13] Srzentić, N., Stajić, A., *Krivično pravo*, Opšti i posebni dio, Sarajevo, 1970, str. 204

[14] Stojanović Z., *Krivično pravo-opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2017, str.284.

krivične sankcije može izricati samo sud u krivičnom postupku, što znači da to važi i za kaznu kao krivičnu sankciju.

2. Opravdanje i svrha kažnjavanja

Kaznene teorije, odnosno logičke pretpostavke kojima ljudi pravdaju kažnjavanje, kreću se od mišljenja prosečnog laika do gledišta koja zastupaju pravnici, kriminolozi i drugi naučni radnici. Neznanje i predrasude prosečnog čoveka verovatno više smetaju kriminologiji nego većini nauka koje se odnose na ljudsko ponašanje. Na taj način, kaznene teorije često iznose osobe koje ne znaju zašto prestupnici vrše krivična dela, ali koje ipak sebi postavljaju cilj da ''unište zločin'' ili ''da prestupniku daju ono što je zaslužio''.[15]

Činjenica je da postoji nesklad između teorije kažnjavanja, penalne politike i kaznene prakse; neslaganje između deklarisanih ciljeva i aktuelne prakse. Međutim, postoje i skriveni ciljevi koje kreatori kaznene politike nerado izgovaraju. Pošto kažnjavanje služi i kao sredstvo kojim država demonstrira svoju moć, teorije o kažnjavanju se obično oslanjaju na aktuelne političke teorije. Sa stanovišta liberalnih teorija kažnjavanje se opravdava u meri u kojoj štiti slobodu građana da žive zaštićeni od pretnji kriminala.

Prema liberalima, država ne sme da kažnjava više nego što je potrebno za ostvarivanje svrhe kažnjavanja, a njeni organi ne smeju suviše zadirati u privatnost i slobode pojedinaca. Nasuprot tome, komunitarne teorije više naglašavaju opšte vrednosti i dobra, daju državi širu i

[15] Eliot, M., *Zločin u savremenom društvu*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1962, str. 359.

pozitivniju ulogu u ostvarivanju opšteg blagostanja, pa stoga podstiču mnogo interventnije forme kaznenih sistema.[16]

Kada govorimo o svrsi kažnjavanja, reč je o tome šta društvo želi da postigne kaznom, odnosno zlom koje nanosi prestupniku. U osnovi pred kaznu se mogu postaviti dva cilja. ona može biti sredstvo da se učiniocu uzvrati zbog učinjenog dela. Subjekti kaznene reakcije uzimaju u obzir samo jednu prošlu činjenicu – da je delo izvršeno i po automatizmu sledi kazna. Takav pristup nazivamo *retrubutivni*. Kazna je sredstvo odmazde i često nosi elemente kaznenog simbolizma. Drugi model ima u vidu pre svega budućnost, a ne prošlost. Kazniti treba ne samo zato što se učinilo, nego da se ubuduće ne bi činilo. Takav pristup se naziva *preventivni*. Krivično pravna prevencija ima dva oblika: generalnu i specijalnu prevenciju. Generalnom se utiče na druge da ne vrše zabranjena dela (teorija zastrašivanja), a specijalnom se deluje na osuđeno lice (teorija zastrašenja i teorija popravljanja).[17]

3. Vrste kazni

Sistem kazni u našem krivičnom zakonodavstvu obuhvata četiri kazne. To su:

1. kazna zatvora,
2. novčana kazna,
3. rad u javnom interesu i
4. oduzimanje vozačke dozvole.

Pored ovih glavnih kazni, postoji i kazna maloletničkog zatvora, koja se izriče maloletnim učiniocima

[16] Vasiljević-Prodanović, D., *Teorije kažnjavanja i njihove penološke implikacije*, Specijalna edukacija i rehabilitacija, Vol. 10, No. 3, 2011, str. 510.
[17] Ignjatović, Đ., *Kriminologija*, Beograd, 2016, str. 155.

krivičnih dela, a koja je regulisana posebnim odredbama maloletničkog krivičnog prava.[18]

Oblast krivičnih sankcija iz Krivičnog zakona 1951. godine, prvobitno je predviđao sedam vrste kazni.

Najviše dileme u sistemu kazni koji je predviđalo naše zakonodavstvo izazvala je smrtna kazna. Ona je prvo 1993. godine ukinuta u saveznom krivičnom zakonodavstvu. Posle izmena i dopuna KZ SRJ iz 2001. godine sistem kazni više ne sadrži više smrtnu kaznu, već je umesto nje predviđen zatvor u trajanju od četrdeset godina. Smrtna kazna je u republičkom krivičnom zakonodavstvu bila propisana samo za dva krivična dela: teško ubistvo i teške slučajeve razbojničke krađe i razbojništva. Ukinuta je 2002. godine.

Naše krivično zakonodavstvo pomenute kazne deli na glavne i sporedne.[19]

Glavne kazne su one koje se uvek izriču za krivično delo, i one se izriču samostalno. Uvek se izriče samo jedna glavna kazna, pa čak i kada se učiniocu sudi za više krivičnih dela u sticaju. Ako je za jedno krivično delo propisano više kazni, samo se jedna može izreći kao glavna kazna. Kazna zatvora se može izreći isključivo kao glavna kazna.

Sporedne kazne se izriču uz glavnu kaznu, ako su propisane zakonom ili po opštim pravilima o njihovom izricanju. Učiniocu se može izreći jedna ili više sporednih kazni. Novčana kazna, rad u javnom interesu i oduzimanje vozačke dozvole mogu se izreći i kao glavna i kao sporedna kazna. Često se izriču kao sporedne kazne uz jednu glavnu

[18] U pogledu krivičnih sankcija prema maloletnicima, primenjuje sa Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica iz 2005 godine.

[19] Stojanović Z.: *Krivično pravo-opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2017, str. 288-290.

kaznu.

U opštem delu Krivičnog zakona određena je najveća i najmanja kazna. Minimum i maksimum kazne određen je za svaku vrstu kazne. Izvan okvira minimuma i maksimuma kazna se ne može propisati niti izreći za učinjeno krivično delo.

3.1. Kazna lišenja slobode

Kazna lišavanja slobode predstavlja najvažniju kaznu u savremenim pravima, međutim u vezi sa njom se javljaju pitanja koja su sporna. Takođe, ova kazna zahteva bogatu materijalnu osnovu društva jer je reč o veoma skupoj krivičnoj sankciji. Lična sloboda kao dobro svakog čoveka mora zauzimati visoko mesto na vrednosnoj skali i svim članovima društva mora biti priznato pravo na ličnu slobodu.[20]

Opšte usvojen stav je da se počinilac nekog krivičnog dela ne mora slati u zatvor, ako se može očekivati da će se primenom određenih sankcija na slobodi podjednako delovati kao i u zatvoru tj. da više neće činiti krivična dela. Svaka zaprećena kazna zatvora za cilj treba da ima generalno preventivno dejstvo. Zakonodavstvo predviđa više vrsta kazni lišenja slobode. Svaka kazna ima svoj raspon koji ne bi trebao da bude ni previše uzak ni previše širok.

Često kazna zatvora ima suprotno dejstvo od željenog, umesto da deluje preventivno na učinioca krivičnog dela, ona od njega stvara ličnost koja se često još više udaljava od društva, od vladajućih društvenih normi i

[20] Stojanović, Z., *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, Razvoj i karakteristike kazne lišenja slobode u Crnoj Gori u XIX veku, Beograd, 1979, str. 236-238.

normalnog života na slobodi.

Od svih alternativnih kazni najviše uspeha daje rad u javnom interesu, iz razloga što se kao sankcija propisuje tačan broj radnih sati kao i vreme u kom će se rad obaviti. Svaki rad mora biti dobrovoljan jer bi u suprotnom prinudan rad bio kršenje međunarodne konvencije. Rad ne može biti bilo koji već isključivo onaj koji ima humanitaran i opštekoristan karakter.[21]

3.1.1. Kazna zatvora kao kazna lišavanja slobode

Iako je moguće propisati više kazni lišenja slobode, naš zakonodavac odlučio se samo za jednu vrstu ove kazne, a to je zatvor. *Kazna zatvora* je kazna lišenja slobode.
Kazna zatvora se sastoji u oduzimanju slobode kretanja kao i drugih sloboda učiniocu krivičnih dela za određeno vreme. Smatra se da kazna lišenja slobode zauzima centralno mesto u svim savremenim kaznenim sistemima, jer pruža najviše mogućnosti za ostvarivanje svrhe kažnjavanja koja se sastoji u prevaspitavanju osuđenog i njihovom ponovnom uključivanju u normalan društveni život.

U posebnom delu Krivičnog zakonika ova kazna je zaprećena za najveći broj krivičnih dela, i to samostalno ili alternativno, odnosno kumulativno sa novčanom kaznom.

3.1.2. Određivanje i izricanje kazne zatvora

Naš zakonodavac određuje opšti minimum i maksimum kazne zatvora. To znači da zatvor ne može biti kraći od trideset dana niti duži od dvadeset godina, shodno

[21] Stojanović, Z., *Krivično pravo-opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2017, str. 291-293.

tome za pojedinačna krivična dela u nekim se slučajevima propisuje poseban minimum ili maksimum (npr. učinilac teške krađe iz čl. 204 KZS kazniće se zatvorom od jedne do osam godina).

Kod drugih krivičnih dela zakonodavac propisuje samo poseban minimum pri čemu se maksimum podrazumeva tj. izjednačava sa opštim maksimumom (npr. vozač koji upravlja vozilom bez vozačke dozvole, one kategorije kojom upravlja iz čl. 330 st.1 KZS kazniće se zatvorom od najmanje petnaest dana).

Kod nekih krivičnih dela zakonodavac propisuje samo poseban maksimum, pri čemu se minimum izjednačava sa opštim minimumom (npr. zatvorom do tri godine kazniće se učinilac razbojništva kod koga vrednost oduzetih stvari ne prelazi iznos od deset hiljada, a učinilac je svesno išao sa tim da pribavi malu imovinsku korist, u smislu čl.372 st.1 KZS).

U odnosu na opšti maksimum Krivični zakonik predviđa jedan izuzetak, a to je da se za najteža krivična dela ili najteže oblike teških krivičnih dela propiše i kazna zatvora u trajanju od trideset do četrdeset godina. Takva kazna se može propisati samo uz kaznu zatvora do dvadeset godina, i ne može se izreći licu koje u vreme izvršenja krivičnog dela nije navršilo dvadeset jednu godinu života. Ovu kaznu zatvora treba posmatrati kao poseban slučaj kazne zatvora koja je uvedena kao zamena za smrtnu kaznu. Kazna se ne može odmeravati i izricati u rasponu između dvadeset i trideset godina. Ona se ne može izricati na mesece već samo na pune godine. Najzad, ova kazna se ne može nikada propisati kao jedna kazna za određeno krivično delo, pa je zato u svim slučajevima propisana alternativno sa kaznom zatvora do dvadeset godina.

Kazna zatvora se izriče na pune mesece i godine, a ako je kazna do šest meseci može se izreći i na pune dane.

Kod kratkotrajnih kazni lišenja slobode, kazna se može izreći i na dane, dok se kod dugoročnih to isključivo radi na pune mesece i godine.

3.1.3. Izdržavanje kazne zatvora

Osuđena lica izdržavaju kaznu zatvora u ustanovama za izdržavanje kazne, od kojih su najznačajniji kazneno-popravni zavodi i okružni zatvor za izdržavanje kazne zatvora i specijalna zatvorska bolnica za lečenje osuđenih i pritvorenih lica, za izvršenje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, obaveznog lečenja alkoholičara kao i narkomana. Kazneno popravne ustanove prema stepenu obezbeđenja i ograničavanju slobode osuđenih lica mogu biti: otvorenog, poluotvorenog, zatvorenog i zatvorenog sa posebnim obezbeđenjem.

Zakonom o izmenama i dopunama KZ iz 2009. godine uvedena je kazna *kućnog pritvora*, kao modalitet izvršenja kazne zatvora. Kazna zatvora u trajanju od jedne godine može se po odluci suda izvršiti i u prostorijama u kojima osuđeni stanuje, ukoliko se s obzirom na ličnost učinioca, njegov raniji način života, njegovo druženje posle učinjenog dela itd.. može očekivati da će se i na taj način ostvariti svrha kažnjavanja. U tom periodu strogo je zabranjeno napuštanje prostorija u kojima osuđenik boravi, osim ako je to propisano Krivičnim zakonom. Osuđenik je dužan da za vreme izvršenja kazne nosi na zglobu svoje ruke ili noge uređaj za lociranje.

Osuđeniku koji samovoljno napusti prostoriju u kojoj izdržava izrečenu kaznu kućnog pritvora, jednom u trajanju dužem od šest časova, ili dva puta u trajanju do šest časova, ostatak kazne će izdržati u zavodu za izvršenje kazne zatvora. Izvršenje kazne zatvora na ovaj način ne

može se odrediti učiniocu krivičnog dela protiv braka i porodice ukoliko živi sa oštećenim u istom porodičnom domaćinstvu.

Krivični zakonik reguliše intitut *uslovnog otpusta*, odnosno predviđa opšte uslove za uslovni otpust. Osuđeni će se uslovno otpustiti ukoliko su kumulativno ispunjena dva uslova: da je izdržao najmanje dve trećine kazne i da se za vreme izdržavanja kazne tako popravio da se sa osnovom može očekivati da više neće vršiti krivična dela, tj. da postoje okolnosti koje ukazuje na to da osuđeni dok traje uslovni otpust neće izvršiti novo krivično delo.[22]

Uslovni otpust u slučaju ispunjavanja zakonskih uslova predstavlja samo mogućnost ukoliko je osuđeni više od tri puta pravnosnažno osuđen na kaznu zatvora, ukoliko je u toku izdržavanje kazne dva puta disciplinksi kažnjavan i ukoliko mu je izrečena kazna zatvora od trideset do četrdeset godina.

Opozivanje uslovnog otpusta je takođe regulisano odredbom KZ. Predviđeno je obavezno opozivanje uslovnog otpusta ako osuđeni za vreme dok je na uslovnom otpustu učini krivično delo za koje je izrečena kazna zatvora duža od jedne godine, i fakultativno, kada je izrečena kazna zatvora do jedne godine. To znači da u slučaju kada uslovno otpušteni na slobodi učini krivično delo do opozivanja uslovnog otpusta može, a ne mora doći ukoliko mu je za to krivično delo izrečena kazna zatvora do jedne godine. [23]

O uslovnom otpustu, kao i njegovom opozivanju odlučuje sud.

---

[22] Stojanović, Z., *Krivično pravo-opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2017, str. 296-298.

[23] Stojanović, Z., *Krivično pravo-opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2017, str. 296-297.

3.2. Novčana kazna

Novčana kazna je jedina imovinska kazna u našem kaznenom sistemu. Ona predstavlja jednu od najstarijih krivičnih sankcija. Nastala je u vezi sa sistemom kompozicije prema kom je učinilac plaćao određenu sumu novca oštećenom ili njegovoj porodici kao naknadu za učinjeno krivično delo, čime se sprečavala krvna osveta.

Danas je ona jedna od najčešće primenljivih sankcija. Novčana kazna se sastoji u plaćanju određenog novčanog iznosa u korist države.

Novčana kazna se može izreći i kao glavna i kao sporedna kazna. Za pojedina krivična dela propisana je samo novčana kazna (krivično delo uvrede čl.170 KZ). Kao sporedna kazna može se izreći kod slučaja: kada je novčana kazna predviđena uz kaznu zatvora i za delo izvršeno iz koristoljublja. Ona je naročito pogodna za lakša krivična dela, stoga je u nekim zemljama ona na području lakšeg i srednjeg kriminaliteta u potpunosti istisnula kaznu lišenja slobode.

Razlikujemo dva sistema propisivanja i primene novčane kazne:

1. „Dani-novčana kazna“ – dnevni iznosi kazne
2. Metod utvrđivanja fiksnih iznosa

Novčana kazna u dnevnim iznosima se odmerava u dve faze. Pre svega kazna se odmerava u danima, nakon toga se utvrđuje vrednost jednog dana,a onda se množenjem dolazi do novčane kazne koja se izriče. Kasnije se visina jednog dnevnog iznosa novčane kazne utvrđuje tako što se razlika između prihoda i rashoda podeli sa brojem dana u godini. Jedan dnevni iznos ne može biti manji od 500 dinara niti veći od 50.000 dinara. U cilju utvrđenja finansijskog stanja, sud može doći do ličnih podataka učinioca krivičnog dela iz banke ili drugih finansijskih ustanova.

Kod ovog sistema propisani su kazneni rasponi, koji zavise od zaprećene kazne zatvora uz koju je kod pojedinih krivičnih dela alterrnativno propisana novčana kazna. Tako broj dnevnih iznosa novčane kazne utvrđuje se u okviru sledećih raspona:

- do šezdeset dnevnih iznosa za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do tri meseca,
- od trideset do sto dvadeset dnevnih iznosa za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do šest meseci,
- od šezdeset do osamdeset dnevnih iznosa za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do jedne godine,
- od sto dvadeset do dvesta četrdeset dnevnih iznosa za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do dve godine
- najmanje sto osamnaest dnevnih iznosa za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do tri godine

Novčana kazna u fiksnom iznosu primenjuje se kao rezervni metod utvrđivanja novčane kazne. Sud ga može primeniti kad je nemoguće utvrditi visinu dnevnog iznosa novčane kazne i kada bi pribavljanje podataka o finansijskom stanju optuženog u znatnoj meri produžilo trajanje postupka.

Kazna se izriče u fiksnom iznosu a opšti minimum je 10.000 dinara dok je opšti maksimum milion dinara. Ukoliko se radi o krivičnom delu koristoljublje kazna je i do deset miliona dinara.

Novčana kazna kao glavna kazna izriče se u sledećim iznosima:

- do 100.000 dinara za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do tri meseci,

- od 20.000 do 200.000 dinara za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do šest meseci,
- od 30.000 do 300.000 dinara za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do jedne godine,
- od 50.000 do 500.000 dinara za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do dve godine,
- najmanje 100.000 za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do tri godine.

U okviru propisanog iznosa za krivična dela za koja je kao jedina kazna propisana novčana kazna Zakonom je izričito propisano da se posle smrti osuđenog novčana kazna neće izvršiti.

Rok za plaćanje novčane kazne se određuje u presudi i on ne može biti kraći od petnaest dana niti duži od tri meseca. U opravdanim slučajevima sud može dozvoliti da se novčana kazna isplati u otplatama, a u tom slučaju rok isplate ne može biti duži od jedne godine. Ukoliko iz nekog razloga optuženi nije u stanju da otplati kaznu ili na neki način izbegava plaćanje kazne sud može doneti odluku da se ostatak novčane kazne odradi u javnom interesu ili pak zatvoru.

Ekvivalent koji je u zakonu određen kod zamena neplaćene novčane kazne iznosi jedan dan zatvora za svakih započetih hiljadu dinara novčane kazne. Zamena novčane kazne za zatvor može najduže trajati šest meseci ili ako je iznos kazne veći od 700.000 dinara najduže godinu dana. Ako se kazna ipak odrađuje u javnom interesu tada se za svakih započetih hiljadu dinara novčane kazne određuje osam časova rada, s tim da rad u javnom interesu ne može biti duže od trista šezdeset časova. Ako se neki deo kazne isplati ostatak će se pretvoriti u zatvor. Na primer: ako je osuđenom izrečena kazna u iznosu od 300.000 dinara, a on isplati polovinu, odnosno 150.000 dinara, ostatak se može pretvoriti samo u zatvor u trajanju od tri meseca (a ne od

pet meseci). Novo rešenje ublažava ovaj nedostatak time što dozvoljava da kod visokih novčanih kazni zatvor traje i do godinu dana. U slučaju da osuđeni isplati ostatak novčane kazne, izvršenje zatvora će se obustaviti.[24]

3.3. Rad u javnom interesu

Kazna rada u javnom interesu je u sistem krivičnih sankcija Republike Srbije uvedena Krivičnim zakonikom iz 2005. godine. Ova kazna je po svojoj prirodi alternativna kazna, rad u javnom interesu nije predviđen kao glavna kazna za konkretna krivična dela, već se propisuje samo za dela do tri godine kazne zatvora ili novčane kazni. Rad u javnom interesu može biti zamena za konkretne novčane kazne.

Izricanjem ove kazne učiniocu krivičnog dela se određuje obavljanje određenog rada u javnom interesu za određeno vreme. Rad u javnom interesu se može izreći samo kao glavna kazna i to kao alternativna propisanoj kazni zatvora za lakše krivična dela, kada kazna zatvora nije neophodna, ali pod uslovom da je na ovu kaznu pristao i sam osuđenik. Svaki Prinudni rad bio bi kršenje međunarodne konvencije. Svaki dobrovoljni pristanak rada je relativnog karaktera, jer u slučaju da on nije dat, sud bi izrekao kaznu zatvora.[25]

Rad u javnom interesu se definiše kao svaki društveno koristan rad kojim se ne vređa ljudsko dostojanstvo, čast i ugled i kojim se ne stiče dobit. Društveno koristan rad ne podrazumeva bilo kakav rad, već podrazumeva humanitarni i opštekorisni rad.

---

[24] Stojanović, Z., *Krivično pravo-opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2017, str. 303-304.

[25] Stojanović, Z., *Komentar Krivičnog zakonika,* Službeni glasnik, Beograd, 2007, str.196.

Svaki društveno koristan rad ide u korist društvene zajednice, kao što je obilazak staračkih domova, rad u oblasti zaštite životne sredine.. Svakako, rad ne sme ni u kojem slučaju vređati ljudsko dostojanstvo osuđenog , jer bi to bilo suprotno Principima zaštite ljudskih prava i sloboda.

Lice koje obavlja javni rad ne sme sticati dobit, jer bi to bilo u suprotnosti sa karakterom same kazne.

Trajanje kazne minimalno iznosi 60 sati , mesečno , s tim da ne može biti duže od 360 časova u periodu od šest meseci. Prilikom izricanja ove kazne sud mora razmotriti sve okolnosti osuđenog, tj. vrstu krivičnog dela, ličnost samog učinioca, spremnost i sposobnost da lice obavlja rad u javnom interesu.

Osuđeniku kome je ova vrsta kazne izrečena, dužan je da obavlja rad po strogo navedenim pravilima koje je sud izrekao. Svako ne adekvatno obavljanje rada, ne obavljanje ili samo delimično obavljanje sud će kaznu javnog rada zameniti za kaznu zatvora. Pri toj zameni svakih započetih 60 časova rada zamenjuje se za mesec dana zatvora.[26]

Ukoliko osuđeni ispunjava sve svoje obaveze koje se tiču rada u javnog interesa na koji je osuđen postoji mogućnost da mu sud ovu kaznu umanji za jednu četvrtinu.[27]

Ova kazna predstavlja i jednu važnu mogućnost zamene naplaćene kazne i u toj situaciji on je alternativa kazni lišenja slobode.

3.4. Oduzimanje vozačke dozvole

[26] Stanković, N., *Krivično pravo-opšti dio,* Brčko, 2016, str. 205-206.
[27] Đorđević, M.; Đorđević, Đ., *Krivično pravo sa osnovama privrednoprestupnog i prekršajnog prava,* Beograd, 2010, str. 96.

Oduzimanje vozačke dozvole za određeno vreme može se izreći kao glavna ili kao sporedna kazna. Za razliku od mere bezbednosti zabrane upravljanja motornim vozilima koja se izriče samo učiniocu krivičnog dela ugrožavanja javnog saobraćaja za koga se utvrdi da je opasno da upravlja motornim vozilom, ova kazna je namenjena drugoj kategoriji učinilaca i pod drugačijim uslovima.

Ova kazna pretpostavlja da učinilac krivičnog dela poseduje vozačku dozvolu ali se, kao i kod mere bezbednosti zabrane upravljanja motornim vozilom, može izreći i licu koje nema položen vozački ispit. U tom slučaju, zabranjuje mu se izdavanje vozačke dozvole, čak i kada položi vozački ispit.

Uslov za izricanje kazne oduzimanje vozačke dozvole je da je učinilac koristio motorno vozilo za pripremanje ili izvršenje krivičnog dela. Motorno vozilo je svako saobraćajno sredstvo na motorni pogon u suvozemnom, vodenom ili vazdušnom saobraćaju. Zakonska odredba ne postavlja uslov da je potrebno da učinilac upravlja motornim vozilom, ali se iz sadržine ove kazne to može zaključiti kao neophodno. Kada je reč o saučesništvu nije bitno ko je upravljao motornim vozilom niti čije je ono, svakako će se kazna izreći svima koji su učestvovali u krivičnom delu. Bitno je samo da postoji funkcionalna veza između korišćenja motornog vozila i učinjenog krivičnog dela, inače se u suprotnom ova kazna ne može propisati.

Ova kazna može biti izrečena kao glavna kazna, ali i kao sporedna uz kaznu zatvora ili novčanu kaznu. Kao glavna se može izreći samo za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do dve godine ili novčana kazna. Nema ograničenja u pogledu kojih krivičnih dela može bit izrečena ova kazna. U obzir dolaze sva krivična dela ugrožavanja javnog saobraćaja ukoliko nisu ostvareni

uslovi za izricanje mere bezbednosti zabrane upravljanja motornim vozilom. Svakako te dve sankcije se ne mogu izreći zajedno.

Kazna oduzimanja vozačke dozvole može trajati najmanje godinu dana, a najviše tri godine, računajući vreme od dana pravosnažnosti presude, a njeno trajanje određuje sud. Ako je izrečena uz kaznu zatvora, vreme provedeno na izdržavanju kazne zatvora ne računa se u vreme trajanja ove kazne. Ukoliko lice nakon donošenja presude o oduzimanju vozačke dozvole, nastavi da upravlja motornim vozilom, sud će kaznu oduzimanja vozačke dozvole zameniti za kaznu zatvora, tako što će za jednu godinu oduzimanja vozačke dozvole odrediti jedan mesec zatvora.

Za ovu vrstu sankcije tj. kaznu oduzimanja vozačke dozvole nadležan je organ unutrašnjih poslova.[28]

4. Smrtna kazna

U poslednje vreme se vode rasprave o tome da li je smrtna kazna prihvatljiva ili nije, Zapravo sve je više pobornika da se ona ukine. U Velikoj Britaniji, na primer, ona je ukinuta 1965. godine za sve zločine osim za veleizdaju i terorizam. U Evropskoj uniji jedino je Belgija zadržala ovu instituciju za neke teške zločine, iako je zapravo ne primenjuje. Većina evropskih zemalja je ratifikovala Protokol br. 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima po kojoj je smrtna kazna nelegalna u mirnodopsko vreme, ali su je pak zadržale.

Prema Amnesty International, tokom 1999. godine smrtna kazna je u potpunosti stavljena van zakona u 67 zemalja, u njih 14 se primenjivala jedino u slučajevima

[28] Milošević, M., *Krivično pravo*, Novi Sad, 2013.

posebnih krivica, a u 23 je de facto ukinuta, drugim rečima, ostala u zakonodavstvu iako nikada nije primenjena. To znači da je oko 90 zemalja još uvek zadržalo smrtnu kaznu.

Grupe koje se zalažu za ukidanje smrtne kazne su veoma prisutne u medijima. One smatraju, uz mnoge druge ljude, da je smrtna kazna varvarski ostatak iz jednog okrutnog bivšeg vremena. Po njihovom tvrđenju, ona zemlja koja prihvata smrtnu kaznu zapravo pokazuje svetu da se zaustavila u moralnom progresu.

Većina etičara našeg vremena veruje da je smrtna kazna ne samo rđava, već i da ne postoji ikakva valjana argumentacija njoj u prilog.[29]

5. Ublažavanje kazne

Intitut ublažavanje kazne, odnosno način odmeravanja kazne omogućava sudu da pod određenim uslovima može izreći kaznu koja je blaža od propisane za krivično delo za koje se odmerava kazna. To može biti kazna koja je po meri niža od propisanog minimuma ili blaža vrsta kazne od one koja je za to delo propisana. U skladu sa tim, razlikuje se ublažavanje kazne po meri i po vrsti.

Za razliku od *sudskog ublažavanja* kazne koje je uvek ograničeno, kod kojeg je sud vezna određenim pravilima i donjom granicom do koje kaznu može ublažiti, *zakonsko ublažavanje* kazne može biti i neograničeno onda kada postoji neki od osnova za oslobađanje od kazne.

Zakonski osnovi za ublažavanje kazne propisani su u Opštem delu KZ, ali i Posebnom delu kod određenih krivičnih dela. U Opštem delu to su: prekoračenje granica

[29] Odenberg, David S., Applied Ethics (A Non-Consequentialist Approach), Oxford and Malden Mass, 2000, str. 144-146.

nužne odbrane, prekoračenje granica krajnje nužde, izazivanje opasnosti iz nehata kod krajnje nužde, kompulzivna sila i pretnja, bitno smanjena uračunljivost, otklonjiva pravna zabluda, pokušaj, pomaganje i odsustvo ličnog svojstva kod podstrekača ili pomagača.

Za sudsko ublažavanje kazne potrebna su dva uslova: da postoje dve ili više naročito olakšavajućih okolnosti i da sud oceni da se i sa ublaženom kaznom u konkretnom slučaju može postići svrha kažnjavanja.

Ako postoje navedeni uslovi za ublažavanje kazne, sud će ublažiti kaznu prema sledećim pravilima:

- ako je za krivično delo najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od deset ili više godina, kazna se može ublažiti do sedam godina zatvora,
- ako je za krivično delo najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od pet godina, kazna se može ublažiti do tri godine zatvora,
- ako je za krivično delo najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od tri godine, kazna se može ublažiti do jedne godine zatvora,
- ako je za krivično delo najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od dve godine, kazna se može ublažiti do šest meseci zatvora,
- ako je za krivično delo najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju od jedne godine, kazna se može ublažiti do tri meseca zatvora,
- ako je za krivično delo najmanja mera propisana kazna zatvora u trajanju ispod jedne godine, kazna se može ublažiti do trideset dana zatvora,
- ako je za krivično delo propisana kazna zatvora bez naznačenja najmanje mere, tj. bez propisanog posebnog minimuma, umesto zatvora može se izreći novčana kazna ili kazna rada u javnom interesu,

– ako je za krivično delo propisana novčana kazna sa naznačenjem najmanje mere, kazna se može ublažiti do najmanje jedne polovine propisanog posebnog minimuma.

Samo u jednom slučaju predviđena je mogućnost ublažavanja kazne po *vrsti*, tj. izricanje novčane kazne ili kazne rada u javnom interesu umesto zatvora.

ZID KZ uveo je zabranu ublažavanja kazne kod određenih krivičnih dela, kao i kod učinioca krivičnog dela koji je ranije osuđivan za istovrsno krivično delo.

6. Oslobađanje od kazne

Za razliku od ublažavanje kazne, sud može učinioca osloboditi od kazne samo u onim slučajevima koji su izričito predviđeni u krivičnom zakonu. Oni su predviđeni kako u Opštem delu KZ, tako i u Posebnom delu, tj. kod pojedinih krivičnih dela.

U Opštem delu KZ to su: prekoračenje granice nužne odbrane usled jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom, prekoračenje granica krajnje nužde učinjeno pod naročito olakšavajućim okolnostima, nepodoban pokušaj, dobrovoljni odustanak i dobrovoljno sprečavanje izvršenja krivičnog dela. KZ u Opštem delu predviđa još tri specifična osnova za oslobođenje od kazne. Sud može osloboditi od kazne učinioca krivičnog dela učinjenog iz nehata kad posledice dela tako teško pogađaju učinioca da izricanje kazne u takvom slučaju očigledno ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja. Dalje KZ predviđa i poravnanje učinioca i oštećenog kao i stvarno kajanje. Stvarno kajanje kao fakultativni osnov za oslobađanje od kazne zahteva ispunjenje sledećih uslova: da učinilac otkloni posledice dela ili nadoknadi štetu prouzrokovanu krivičnim delom, da to učini pre nego što je saznao da je otkriven i da se radi o

krivičnom delu za koje je propisana kazna zatvora do pet godina.

U Posebnom delu to je, na primer, ako učinilac krivičnog dela davanje mita koji je delo prijavio pre nego što je saznao da je ono otkriveno, može se osloboditi od kazne.[30]

Zaključak

Kazna je najstarija krivična sankcija, koja je nastala iz krvne osvete i kompozicije kao prvobitnih oblika društvenog reagovanja na nedozvoljena ponašanja pojedinca. Danas je krivično pravo prosto nezamislivo bez kazne. Ona je još i sada nezaobilazno sredstvo odbrane društva od kriminaliteta, zaštite važnih zajedničkih i individualnih dobara od opasnih vidova kriminala. Ne postoji ni jedna država koja bi bila spremna da se odrekne kazne kao načina kažnjavanja za učinioca krivičnog dela. Bez kazne krivično pravo je nezamislivo i ono bi izgubilo, odnosno promenilo svoj karakter.

Literatura

1. Babić M., Marković I.: *Krivično pravo-opšti dio*, Banja Luka, 2013.
2. Vasiljević-Prodanović D.: *Teorije kažnjavanja i njihove penološke implikacije*, Specijalna edukacija i rehabilitacija, 2011.
3. Đorđević M., Đorđević Đ.: *Krivično pravo sa osnovama privrednoprestupnog i prekršajnog prava*, Beograd, 2010.

[30] Stojanović, Z., *Krivično pravo-opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2017, str. 319-321.

4. Eliot M.: *Zločin u savremenom društvu*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1962.
5. Ignjatović Đ.: *Kriminologija*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2016.
6. Milošević M.: *Krivično pravo*, Novi Sad, 2013.
7. Novoselec P., Bojanić I.: *Krivično pravo-opšti dio*, Zagreb, 2015.
8. Odenberg David S.: Applied Ethics (A Non-Consequentialist Approach), Oxford and Malden Mass, 2000.
9. Stojanović Z.: *Komentar Krivičnog zakonika,* Službeni glasnik, Beograd, 2007.
10. Stojanović Z.: *Krivično pravo-opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd, 2017.
11. Stojanović Z.: *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, Razvoj i karakteristike kazne lišenja slobode u Crnoj Gori u XIX veku, Beograd, 1979.
12. Stanković N.: *Krivično pravo-opšti dio,* Brčko, 2016.
13. Srzentić N., Stajić A.: *Krivično pravo*, Opšti i posebni dio, Sarajevo, 1970.
14. Srzentić N., Stajić A., Lazarević Lj.: *Krivično pravo-opšti dio*, Beograd, 1990.

Nikola Jakšić, Miodrag Zekić

PUNISHMENT AS A TYPE OF OFFENSE SANCTION

Abstract

Criminal sanctions are repressive measures provided by law in order to suppress criminality and are applied to the perpetrator after the court has established criminal responsibility in criminal proceedings. In our legal system, there are four types of criminal sanctions: fines, warning measures (such as probation and judicial warning), security measures and educational measures.

For adult perpetrators of criminal acts, a dualistic system of sanctions is applied, which combines the principles of retribution (punishment) and prevention (prevention of future crimes). This model represents the dominant approach in criminal law in Europe and South America.

Key words: punishment, sanction, law.

Datum prijema (Date received): 08.10.2025.
Datum prihvatanja (Date accepted): 24.11.2025.

Александар Милановић[31]

ПРАВНИ ОКВИР САВРЕМЕНОГ БУЏЕТСКОГ РАЧУНОВОДСТВА

УДК: 336.143(497.11) Прегледни рад

Резиме

Нормално обављање свих функција државе зависи од бројних фактора: економских, политичких, друштвених, социолошких итд. Ипак, за успешно организовање и управљање државом, најбитније су финансије тј. новчана средства којима она располаже и која усмерава у различите организационе структуре битне за државу и друштво. Финансирање различитих државних потреба треба да буде унапред планирано и контролисано, а то се постиже креирањем буџета. Према томе, буџет представља систематски и рационалан план укупних прихода и расхода неке државе. Буџетска примања, која припадају Републици или локалним властима, распоређују се и исказују по изворима у буџету. Буџетски издаци Републике или локалних власти одређују се по појединачној намени у буџету. Примања се исказују у укупно оствареним износима, а издаци у укупно извршеним износима. Буџетска примања и издаци морају бити у равнотежи.

Кључне речи: правна регулатива, буџет, систем.

[31] Alta pej group doo., Београд, Р. Србија, e-mail: aleksandar.milanovic.98@gmail.com, ORCID 0009-0009-4749-8073

Увод

Законом о буџетском систему уређује се планирање, припрема и доношење буџета Републике Србије, као и буџета територијалних аутономија и локалних самоуправа. Овим законом уређује се и контрола и ревизија буџета Републике и буџета локалне власти, као и контрола и ревизија јавних установа и других индиректних корисника буџетских средстава, јавних предузећа и правних лица основаних од стране јавних предузећа, односно правних лица над којима Република, односно локална власт, имају директну или индиректну контролу над више од 50% капитала или више од 50% гласова у управном одбору. Буџетски систем чине буџет Републике, буџети локалних власти и финансијски планови организација обавезног социјалног осигурања. Буџетски циљ у припреми и извршењу буџета јесте макроекономска стабилност, одрживи и стабилни економски развој и смањење финансијског ризика Републике. Сложеност буџетског система и разноликост послова везаних за примање и издавање новца условили су да се и рачуноводство које се користи у евидентирању пословних промена прилагоди потребама буџета (Mihajlović, Damnjanović, Savić, 2022). Под буџетским рачуноводством, подразумевају се услови и начин вођења пословних књига, састављање, приказивање, достављање и објављивање финансијских извештаја. Приликом припреме и извршења буџета морају се поштовати принципи ефикасности и економичности, потпуности,

тачности и јединствене буџетске класификације. То су такође и неки од основних принципа буџетског рачуноводства. Пословне промене и трансакције, буџетско рачуноводство води кроз систем пословних књига у које спадају: дневник, главна књига и помоћне књиге о којима ће бити посебно реч у овом напису. Начин вођења рачуноводства буџета уређује министар финансија, а одговорност за буџетско рачуноводство уређена је Законом о буџетском систему.

Улога буџетског рачуноводства је од изузетног значаја за функционисање буџета, а самим тим и за све остале активности државе које се не могу обавити без средстава буџета. Улога као и сам значај рачуноводства буџета обрађени су у овом раду, као и положај који заузима у вођењу буџета.

Рачуноводствени систем Републике Србије

Рачуноводствени систем државе, без обзира на њену величину, има неколико циљева:

-Одговорност – све државе имају високе стандарде у погледу одговорности. Владе су одговорне великом броју различитих чинилаца: грађанима и пореским обвезницима, групама од јавног значаја, донаторима и осталим нивоима власти. Услед овог високог степена одговорности и очигледности, веома је важно да државне евиденције, финансијски извештаји и остале врсте извештаја о поступању у складу са прописима буду поуздане и тачне. Рачуноводствени системи треба да буду

сачињени тако да обезбеде поуздане информације и да задовоље потребе за информацијама свих ових различитих чинилаца;

-Управљање ограниченим средствима – ни једна држава никада нема довољно средстава на располагању. Увек је присутно више потреба него ресурса. На пример, путеви морају да се праве, отпад да се одвози, паркови морају да се одржавају, морају да се врше поправке на зградама и да се пружају социјалне услуге. Рачуноводствени систем мора да обезбеди неопходне инструменте који ће омогућити надлежним владиним органима да ефикасно управљају тим ограниченим средствима;

-Чување средстава/имовине – државна имовина, између осталог, укључује зграде, опрему, намештај, готовину и потраживања. Ово су све вредни државни ресурси који се морају заштитити (Cvijić-Rodić, Nicin, Lazic, 2024). Постоји велики број губитака до којих може доћи, а од којих се држава мора заштитити (на пример преплаћивање фактура, неускладиштена опрема која пропада, примљена готовина коју држе запослени, инвестиције које губе вредност). Рачуноводсвени систем, а нарочито систем интерних рачуноводствених контрола, мора да буде направљен тако да заштити ову имовину;

-Пројекција будућности – рачуноводствене евиденције су по својој природи евиденције финансијских активности које су се догодиле у прошлости. Историјски подаци, сакупљени током времена, могу да пруже информације о кључним трендовима и статистикама које се затим користе за планирање будућих буџета (Savić, Milojević,

2022).

По томе како је дизајниран рачуноводствени систем, ови циљеви би требало да помогну у вођењу финансијске политике, процеса који се инсталирају, система контоле који се успостављају и извештаја који се праве.

Рачуноводствена основа евидентирања пословних трансакција

Министар финансија уређује:

- начин вођења рачуноводства буџета;
- садржај и начин финансијског извештавања за директне и индиректне кориснике, социјално осигурање и буџетске фондове Републике и локалне власти;
- начин припреме, састављања и подношења завршних рачуна директних и индиректних корисника, социјалног осигурања и буџетских фондова.

Законом о буџетском систему утврђена је одговорност за буџетско рачуноводство и то (Shawe, 2023):

- директни корисник одговоран је за сопствене трансакције и трансакције индиректних корисника, док је
- Министар у име Владе, или орган локалне управе надлежан за финансије, у име извршног органа локалне власти, одговоран за рачуноводство примљених зајмова и дугова.

У евиденцији буџета неопходно је утврдити и прихватити рачуноводствени метод или

рачуноводствене основе евидентирања пословних трансакција. Владине организације се служе комбиновањм три основе за рачуноводство:

- готовинском основом,
- обрачунском основом,
- модификованом обрачунском основом.

Готовинска и обрачунска основа се често користи у многим државама и то у концепту који се разумеју и прихватају свуда (Vukša, Milojević, 2024). Модификовано-обрачунско рачуноводство је специфично за владино рачуноводство и представља мешавину ове две наведене рачуноводствене основе.

- **Готовинска основа за рачуноводство или готовинско рачуноводство** је познат коцепт. Сви користимо овај готовински рачуноводствени систем приликом вођења евиденције наших личних чекова. Дакле, не евидентира се ништа до момента пријема или исплате готовине. Приликом коришћења готовинске основе, трансакције се евидентирају у тренутку депоновања средстава или исписивања чека.

У примеру набавке залиха и доспелих обавеза једини економски догађај који се евидетира је плаћање залиха. Рачуноводство врши следећи унос за евидентирање плаћања у износу од 1.000 динара.

	дугује	потражује
Материјали	1000	
Готовина		1000

Готовинска основа се не користи као свеобухватна

рачуноводствена основа. Међутим, бројне мање владине организације воде рачуноводство на готовинској основи у току године и на крају године конвертују евиденције за сврхе финансијског извештавања (Kuliboyev, 2023). Поред овога, готовинска основа се користи за извештавање о одређеним врстама трансакција.

- **Обрачунска основа или обрачунско рачуноводство** је много сложеније од готовинског. У оквиру обрачунског метода, евидентирање трансакција се дешава у тренутку када трансакција или економски догађај настану, уместо тек у тренутку пријема или исплате средстава (Feschiyan, Andasarova, 2024). На тај начин, иако чек није исписан трансакција може да буде евидентирана.

На примеру набавке залиха и доспелих обавеза, евидентирају се два економска догађаја, пријем фактуре за материјал и плаћање обавеза у износу од 1.000 динара.

евидентирање пријема	дугује	потражује
Материјали	1000	
Доспеле обавезе		1000

евидентирање плаћања	дугује	потражује
Доспеле обавезе	1000	
Готовина		1000

Неки од основних елемената потпуног обрачунског рачуноводства су:

Врсте трансакција у обрачунском рачуноводству	**Примери**
Очекивани приходи, чак иако готовина није заправо примљена	Накнаде за услуге које су извршене, али још нису наплаћене евидентирају се као потраживања
Расходи, без обзира на то што исплата још није извршена	Роба која је примљена и фактурисана, али још увек није плаћена се евидентира на доспелим обавезама
Одложени приходи, када је новац примљен, али приход још увек није зарађен	Аванси за грантове су примљени, аконтација није у целини зарађена и тада се евидентира као одложени приход
Издвајање за инвентаре и залихе, када је готовина исплаћена, али материјал још није стављен у употребу	Материјали који су примљени, фактурисани и плаћени, али нису стављени у употребу евидентирају се као средства на инветару
Евидентирање неизмирених дугорочних обавеза	Неизмирена дугорочна дуговања се евидентирају као дугорочна обавеза
Капитализација одређених расхода и накнада амортизација капитализованих трошкова	Примљена, фактурисана и плаћена опрема, која се не отписује приликом стављања у употребу, евидентира се као актива на билансу стања, а њена амортизација се књижи на рачун трошкова у току коришћења имовине

- ❖ Модификована обрачунска основа за рачуноводство се користи искључиво у државним ортанизацијама. Слична је обрачунском рачуноводству, међутим постоји неколико битних разлика.

Финансијски фокус под модификованим обрачунским рачуноводством је краткорочне природе (Batt, 2025). На тај начин, владини извештаји истичу расположивост тренутних средстава за подмиривање текућих обавеза. Приходи у систему модификованог обрачунског рачуноводства се евидентирају онда када су мерљиви и расположиви за финансирање текућих расхода. сматра се да су приходи расположиви када су наплативи у току текућег периода, а до стварне наплате долази или у току текућег периода, или у року од 60 дана по истеку периода. Расходи се евидентирају на обрачунској основи, будући да су мерљиви у тренутку настанка (Ćurčić, Đorđević, Rodić, 2023).

Дугорочна имовина и обавезе се не одражавају на приходима и расходима. На пример, амортизација се, у систему обрачунског књиговодства, не евидентира. Трошкови имовине се евидентитају у години у којој је средство купљено. Амортизација је трошак који не захтева плаћање обавезе и не пружа корисне информације о томе да ли влада може или не може да плати рачуне у току текућег периода.

Неки од основних елемената система модификованог обрачунског рачуноводства :

Врсте трансакција у систему модификованог обрачунског рачуноводства	**Примери**

Очекивани приходи, иако средства још увек нису примљена	Приходи од трансфера зарађени на основу рефундације за настале расходе, евидентирају се као потраживања
Расходи, без обзира на то што исплата још увек није извршена	Роба која је примљена и фактурисана, али није плаћена, евидентира се као доспеле обавезе
Одложени приходи, када је обавеза доспела, али износ још увек није плаћен	Порези на имовину који нису наплаћени по истеку 60 дана по истеку године, евидентирају се као порези на имовину наплативи, а одложени
Издвајање залиха, када је исплаћена готовина, али залихе нису стављене у употребу	Залихе које су примљене, фактурисане и плаћене, али нису стављене у употребу, евидентирају се као имовина на залихама и резервација капитала
Евидентирање дугорочних неизмирених обавеза	Неизмирене дугорочне обавезе евидентирају се као дугорочне обавезе у оквиру групе конта дугорочни дуг
Евидентирање набавке опреме	Опрема која је примљена, фактурисана и плаћена се евидентира као расход у тренутку куповине, а као имовина у оквиру групе конта општа основна средства
Евидентирање великих капиталних расхода	Капитални расходи се евидентирају као расходи у оквиру фонда капиталних пројеката

Модификовано начело настанка пословних догађаја се користи у случају државних фондова, потрошних трустова и агеницијских фонд ова.

Резервисање средстава се користи у сврхе управљања буџетским средствима. Циљ резервисања је да се евидентира преузета обавеза за набавку, у што ранијој фази, како би се спречило трошење буџетских средстава преко дозвољене мере (Milić, 2023). Резервисање средстава не представља расход, обавезе или било који други тип рачуноводственог уноса. Уместо тога, резервисање средстава представља буџетски унос. Резервисање се користи за евидентирање у рачуноводственим свиденцијама (резервисање буџетских средстава за неплаћене поруџбенице и остале обавезе по основу набавке).

Закључак

Значај рачуноводства буџета посебно расте, ако се узме у обзир чињеница да огромна количина новца која циркулише кроз буџет представља примамљив мамац за разне махинације. Зато је веома битна контрола свих пословних трансакција, при чему се као доказ о њиховом настанку користе буџетске евиденције.

Поред блиске повезаности буџетског рачуноводства и функције контроле, буџетска евиденција се користи и за формирање разних финансијских извештаја који се састављају периодично или на крају године. Ови извештаји се углавном заснивају на информацијама

које пружа буџетско рачуноводство.

Убрзане интеграције у европске токове омогућиле су и повезивање буџетског система наше земље са буџетским системима других земаља. Усклађеност са Међународним рачуноводственим стандардима у многоме ће олакшати приближавање наше земље савременој Европи. У том смислу, наше буџетско рачуноводство треба да укаже на рационално, ефикасно и наменско трошење новчаних средстава државе и да отклони све евентуалне грешке и махинације, из чега се недвосмислено може закључити да буџетско рачуноводство представља изузетно битну карику у планирању прихода, расхода, издавања и примања новчаних средстава.

Literatura

1. Mihajlović, M., Damnjanović, R., & Savić, A. (2022). Računovodstveno-pravni aspekti izvršenja budžeta. International Journal of Economic Practice and Policy, 19(2), 156-170. https://doi.org/10.5937/skolbiz2-41027
2. Batt, C. E. (2025). Empirical Budgeting Research in Accounting Journals: Review, Critique, and Research Agenda. Accounting, Finance & Governance Review, 34. https://doi.org/10.52399/001c.140425
3. Milić, S. (2023). Upravna, institucionalna i politička kontrola budžeta - teorijski aspekt uz kratak osvrt na neka pozitivnopravna rešenja Republike Srbije. Glasnik

Advokatske komore Vojvodine, 95(3), 1058-1082. https://doi.org/10.5937/gakv95-40606

4. Kuliboyev, A. S. (2023). Regulatory and legal regulation of accounting in budgetary institutions. EPRA International Journal of Economics, Business and Management Studies, Vol. 10, No. 6, doi.10.36713/epra1013
5. Feschiyan, D., & Andasarova, R. (2024). Financial Reporting in The Public Sector in The Republic of Bulgaria under The Conditions of European Harmonization and Global Legitimacy of IPSAS. Finance, Accounting and Business Analysis (FABA), 6(1), 34–41. Retrieved from https://faba.bg/index.php/faba/article/view/187
6. Shawe, R. (2023) Budget and Organization Management. Open Journal of Business and Management, 11, 910-919. doi: 10.4236/ojbm.2023.113049
7. Vukša, S., & Milojević, I. (2024). Održivost računovodstva kao informacionog sistema. Održivi razvoj, 6(2), 23-33. https://doi.org/10.5937/OdrRaz2402023V
8. Ćurčić, M., Đorđević, S., & Rodić, J. C. (2023). Balancing of real estate in the budget. Oditor. https://doi.org/10.59864/Oditor52502MC
9. Savić, B., & Milojević, I. (2022). *Izazovi ciljnog oblikovanja finansijskih izveštaja u savremenim uslovima poslovanja. Oditor, 8*(2), 30-53. https://doi.org/10.5937/Oditor2202030S

10. Cvijić, Rodić, J., Nicin S. Lazic S., (2024). Uloga računovodstvenog informacionog sistema u savremenom poslovanju. Akcionarstvo, 30(1), 165-175.

Aleksandar Milanović

LEGAL FRAMEWORK OF MODERN BUDGET ACCOUNTING

Abstract

The normal performance of all state functions depends on numerous factors: economic, political, social, sociological, etc. However, for the successful organization and management of the state, the most important are finances, i.e. the funds at its disposal and directed to various organizational structures important for the state and society. The financing of various state needs should be planned and controlled in advance, and this is achieved by creating a budget. Accordingly, the budget represents a systematic and rational plan of the total income and expenditure of a state. Budget revenues, which belong to the Republic or local authorities, are allocated and presented according to sources in the budget. Budget expenditures of the Republic or local authorities are determined according to individual purposes in the budget. Revenues are expressed in total realized amounts, and expenditures in total executed amounts. Budget revenues and expenditures must be in balance.

Key words: legal regulations, budget, system.

Datum prijema (Date received): 27.08.2025.

Datum prihvatanja (Date accepted): 11.10.2025.

Nermin Lapandić[32], Emir Mehmedović[33], Rade Tešić[34]

(NE)USTAVNOST NAMIRENJA ŠTETE PROUZROKOVANE GREŠKAMA FONDOVA ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE

UDK: 35.077.3:364.35(497.6)

Pregledni rad

Rezime

Ovaj rad razmatra ustavnopravne i procesnopravne aspekte namirenja štete nastale uslijed grešaka fondova za penzijsko i invalidsko osiguranje u Bosni i Hercegovini, s posebnim osvrtom na praksu Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske. U fokusu istraživanja je pitanje pravične raspodjele tereta odgovornosti onda kada se, naknadno utvrdi nezakonitost konačnih upravnih akata, najčešće zbog pogrešne primjene pravila o stvarnoj i mjesnoj nadležnosti. Pravo na penziju predstavlja jedno od osnovnih socijalnih prava, čije ostvarivanje mora biti zasnovano na načelima zakonitosti, pravne sigurnosti i zaštite legitimnih očekivanja stranaka. Posebna pažnja posvećena je specifičnostima upravnog postupka u oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja, gdje fragmentiran normativni okvir stvara povećan rizik od procesnih grešaka. Rad ukazuje da se u praksi često dešava da nadležni Fond PIO prvobitno prizna pravo na starosnu

[32] Fakultet za upravu, Univerzitet u Sarajevu R. Bosna I Hercegovina, e-mail: nermin.lapandic@fu.unsa.ba ORCID 0000-0002-4827-6837

[33] Fakultet za upravu, Univerzitet u Sarajevu, R. Bosna I Hercegovina, e-mail: emir.mehmedovic@fu.unsa.ba ORCID 0000-0002-5966-8625

[34] Ekonomski fakultet, Univerzitet PIM Banja Luka, R. Bosna I Hercegovina, e-mail: rade.tesic@fu.unsa.ba ORCID 0000-0001-8272-9804

penziju i započne sa isplatom, da bi potom, po službenoj dužnosti ili povodom pravnog lijeka, poništio vlastito rješenje zbog naknadno utvrđene nenadležnosti. Posljedica takvog postupanja jeste pokretanje regresnog postupka protiv korisnika radi povrata „neosnovano“ isplaćenih iznosa. Autori kritički analiziraju zakonsku formulaciju koja omogućava povrat sredstava bez ispitivanja postojanja subjektivne odgovornosti korisnika, ocjenjujući da takvo rješenje dovodi u pitanje načela pravičnosti i proporcionalnosti. Poseban značaj u radu ima analiza odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, koji je u više odluka zauzeo stav da se greške organa javne vlasti ne mogu ispravljati na teret građana, naročito kada oni nisu doprinijeli nastanku nezakonite isplate. Ovakva praksa se dovodi u vezu sa standardima Evropskog suda za ljudska prava u predmetima koji se odnose na zaštitu prava na imovinu i mirno uživanje stečenih socijalnih prava. U zaključnim razmatranjima predlaže se normativno preciziranje instituta poništavanja i ukidanja upravnih akata, kao i jasnije razlikovanje situacija u kojima teret štetnih posljedica treba da snosi javna vlast, od onih u kojima odgovornost snosi korisnik prava.
Ključne reči: prava iz penzijskog osiguranja, regresni postupak, poništavanje nepravilnih upravnih akata, pravo na imovinu.

Uvod

Penzija je pravo korisnika na isplatu mjesečnog novčanog iznosa, koje stiče nakon kumulativno ispunjenih uslova proteka normiranog vremenskog perioda osiguranja i

izvršenih uplata osiguranja (staža osiguranja)[35].

Ostvarivanje prava na penziju predstavlja jedno od najznačajnijih socijalnih prava. Putem penzijskog i invalidskog osiguranja korisnicima se osigurava stabilan i siguran prihod u onim situacijama kada nisu u mogućnosti da vlastitim radom stiču sredstva. Zaštita se pruža od rizika: 1) starosti, 2) trajne nesposobnosti za rad (invalidnosti), 3) smrti hranitelja porodice. Osnovno primanje koje se osigurava ovom vrstom osiguranja su penzije.

Ostvarivanje prava na penzijsko i invalidsko osiguranje ostvaruje se u posebnom upravnom postupku propisanom odredbama odgovarajućeg zakona. S obzirom da upravni postupak predstavlja skup pravnih pravila o redu i obliku radnji koje treba provesti uprava pri odlučivanju o pravima i obavezama građana i pravnih lica, odnosno pri donošenju upravnih akata, on predstavlja osnovnu garanciju zaštite prava i pravnih interesa građana i pravnih lica u njihovom odnosu s upravom te, istovremeno, i značajan indikator kvaliteta javnih usluga[36].

U skladu sa odredbama zakona o upravnom postupku u Bosni i Hercegovini pojedina pitanja postupka zbog specifične prirode upravnih stvari u određenim upravnim oblastima mogu se posebnim zakonom urediti drugačije nego što su uređena odgovarajućim zakonom o (opštem) upravnom postupku, ako je to neophodno. U upravnim oblastima za koje je zakonom propisan poseban

[35] Grgić Ivančica, „Stjecanje i ostvarivanja prava korištenja pune/prijevremenestarosne mirovine u prizmi acquisa Europske unije s komparativnim prikazom socijalne osviještenosti Republike Hrvatske i Kraljevine Nizozemske“, Financije i pravo, vol. 8, br. 1, str. 69.

[36] Horić Selma, Mehmedović Emir, „Zajedničke karakteristike reforme upravnih postupaka država regiona u kontekstu približavanja Evropskoj uniji“, Sui generis, god. IV, br. 4, str. 142.

postupak postupa se po odredbama tog zakona i te odredbe moraju biti u saglasnosti sa osnovnim načelima utvrđenim zakonom o (opštem) upravnom postupku, dok se po odredbama zakona o (opštem) upravnom postupku postupa u svim onim pitanjima koja nisu uređena posebnim zakonom[37].

S obzirom na činjenicu da je pitanje socijalne zaštite u nadležnosti entiteta, isto je regulisano odredbama odgovarajućih entitetskih zakona, i to: Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju RS[38] i Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH[39]. Ustavom Republike Srpske određeno je da Republika Srpska uređuje i obezbjeđuje, između ostalog, sistem javnih službi, socijalno osiguranje i druge oblike socijalne zaštite[40]. Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine je propisano da su federalna vlast i kantoni nadležni su za socijalnu politiku, dok su kantoni posebno nadležni za provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite[41].

Zakoni o penzijskom i invalidskom osiguranju definišu uslove koje lica treba da ispune kako bi ostvarila prava iz ove oblasti, a najčešće je to pravo na starosnu penziju, kao zaštita od rizika starosti. Uz zahtjev se dostavljaju i potrebni dokumenti koje je podnosilac zahtjeva dužan da dostavi nadležnoj službi entitetskog

---

[37] Čl. 2. i 3. Zakona o upravnom postupku (BiH) ("Sl. glasnik BiH", br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16), čl. 2. i 3. Zakona o opštem upravnom postupku (RS) („Sl. glasnik RS", br. 13/02, 87/07, 50/10 i 66/18), čl. 2. i 3. Zakona o upravnom postupku (FBiH) („Sl. novine FBiH", br. 2/98, 48/99 i 61/22), te Zakon o upravnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine ("Sl. glasnik BD BiH", br. 48/11 – prečišćeni tekst, 21/18 i 23/19).

[38] „Sl. glasnik RS", br. 134/11, 82/13, 103/15, 111/21, 15/22, 132/22 i 43/23 i 105/24.

[39] „Sl. novine FBiH", br. 13/18, 90/21, 19/22, 47/24 i 19/25.

[40] Mastilo Zoran, "Penzijsko i zdravstveno osiguranje - pravci reforme", Oikos institute, Bijeljina, 2020, str. 29.

[41] Čl. 2. i 4. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine.

Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja, kako bi se o njegovom zahtjevu odlučivalo u upravnom postupku. Ukoliko su svi navedeni uslovi ispunjeni, po okončanju upravnog postupka i eventualnom donošenju rješenje o priznavanju prava na penziju, podnosilac zahtjeva postaje korisnik prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, sa po zakonu obračunatim iznosom mjesečnog primanja (penzija) i ostalim pravima koje garantuje Zakon.

Međutim, kao i u svim drugim upravnim postupcima i u postupku ostvarivanja prava na penzijsko osiguranje može doći do određenih nepravilnosti. Tako se prilikom revizije, kao kontrolnog mehanizma, ili tokom rješavanja po žalbi kod drugostepenog organa može utvrditi određena nepravilnost u postupku te se naložiti poništavanje rješenja donesenih u prvostepenom postupku. U praksi se pokazalo da je čest uzrok nepravilnog donošenja prvostepenog upravnog akta pogrešno određivanje nadležnosti, u smislu primjene odredbi Sporazuma o međusobnim pravima i obavezama u sprovođenju penzijskog i invalidskog osiguranja, koji je potpisan i uspostavljen na nivou nosilaca ovih osiguranja u oba entiteta.

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju RS je predvidio način namirenja eventualne štete kod pogrešno isplaćenih davanja iz penzijskog i invalidskog osiguranjana način da *„Lice kome je na teret Fonda izvršena isplata, na koju nije imao pravo po ovom zakonu, obavezno je da vrati Fondu primljeni iznos ako je: a) na osnovu neistinitih ili netačnih podataka koje je znalo ili je moralo znati da su neistiniti odnosno netačni, ili na drugi protivpravan način ostvarilo pravo iz penzijskog i invalidskog osiguranja, ili je ostvarilo pravo u većem obimu nego što mu po ovom zakonu pripada, b) koristilo pravo zbog toga što nije prijavilo promjene koje utiču na korištenje, gubitak ili obim prava, a znalo je ili je moralo znati za te promjene i v) primilo novčani*

iznos veći od iznosa koji mu pripada po ovom zakonu"[42]. U praksi se pokazalo da upravni organ ovu odredbu i to konkretno tačku v), grubo interpretira smatrajući da je *„veći iznos od onoga koji mu pripada po ovom zakonu"* i kompletan iznos koji mu je sam upravni organ dodijelio, prethodno nepravilno odlučivši o pravu osiguranika na penziju.

2. Ostvarivanje prava na starosnu penziju

Starosnu penziju možemo definisati kao periodičnu isplatu koja treba da održi prihod korisnika nakon penzionisanja i/ili obezbjedi prihod u starosti[43]. Dakle, ona predstavlja **mjesečno novčano primanje**, odnosno kontinuitet prihoda osobi koja **prestane raditi zbog starosti**, a koja je prije toga bila osiguranik sistema **penzijskog i invalidskog osiguranja,** te koja je redovno uplaćivala doprinose.

U skladu sa navedenim propisima, osiguranik pravo na starosnu penziju ostvaruje kada napuni 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja[44]. Izuzetno, starosnu penziju mogu ostvariti i oni osiguranici koji nemaju navršenih 65 godina života, ali koji su navršili 60 godina života i 40 godina penzijskog staža, odnosno kod žena osiguranika 58 godina života i 35 godina staža osiguranja[45]. Poseban tretman Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju je predvidio za policijske službenike, službenike sudske policije RS i policajce kazneno-popravnih ustanova, koji starosnu penziju mogu ostvariti kada navrše 40 godina

[42] Čl. 161. st. 1. Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (RS) - ZPIO RS.
[43] Matković Gordana et al., "Izazovi uvođenja obaveznog privatnog penzijskog sistema u Srbiji", Beograd, 2009, str. 9.
[44] Čl. 41. ZPIO RS.
[45] Čl. 42. ZPIO RS.

penzijskog staža, bez obzira na godine života[46]. Osiguranicima koji imaju staž osiguranja sa uvećanim trajanjem (beneficirani staž) propisana starosna granica od 65 godina se može umanjiti za ukupno uvećanje staža, ali tako da se na opisan način može snižavati najviše do 55 godina života.

Nadalje, Zakon predviđa da se pravo na penziju ostvaruje nakon prestanka osiguranja[47], na zahtjev osiguranika ili njegovog zakonskog zastupnika[48]. O pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje (u daljem tekstu: Fond PIO RS) rješava na osnovu podataka unesenih u matičnu evidenciju. Činjenice koje se ne mogu utvrditi na osnovu podataka iz matične evidencije, a koje su od značaja za ostvarivanje prava, utvrđuju se u postupku rješavanja o tim pravima. Navedene činjenice ne mogu se utvrđivati samo na osnovu izjava svjedoka[49].

U pogledu mjesne nadležnosti za rješavanje o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja u prvom stepenu je nadležana filijala Fonda PIO RS na čijem je području osiguranik bio osiguran prije podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava. Ukoliko je od prestanka osiguranja do podnošenja zahtjeva prošlo više od 12 mjeseci zahtjev rješava filijala Fonda PIO RS na čijem području podnosilac zahtjeva ima prebivalište.

Bez obzira na prethodno navedeno, u skladu sa odredbama Sporazuma o međusobnim pravima i obavezama u sprovođenju penzijskog i invalidskog

[46] Čl. 42. st. (3) ZPIO RS.
[47] Čl. 87. ZPIO RS.
[48] Čl. 118. ZPIO RS.
[49] Čl. 123. ZPIO RS.

osiguranja[50] koji su zaključili fondovi za penzijsko i invalidsko osiguranje koji djeluju na prostoru Bosne i Hercegovine, stvarna nadležnost isključiće mjesnu nadležnost u slučaju da osiguranik poslije 30. aprila 1992. nije bio osiguran ni kod jednog Nosioca osiguranja, ali ima utvrđen poseban staž. Institut posebnog staža je specifična vrsta staža koji se priznaje licima koja su učestvovala u ratu ili u drugim posebnim okolnostima, iako za taj period nisu uplaćivani doprinosi. Dakle, radi se o specifičnom **stažu koji se priznaje „po osnovu zakona"**, a ne na osnovu uplaćenih doprinosa. U naprijed navedenoj situaciji, osiguranik zahtjev za ostvarivanje prava na penziju podnosi entitetskom Fondu koji mu je priznao poseban staž.

Obzirom da takav podatak često nije evidentiran u odgovarajućim bazama matičnih evidencija Fondova, pa čak ni upisivan u radnu knjižicu, Fond PIO RS je uveo praksu zahtjevanja da se prilikom podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava dostavlja i Uvjerenje resornog entitetskog ministarstva o učešću u Armiji RBiH ili HVO-u.

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju RS određuje i referentne datume kod određivanja posebnog staža, pa se tako navodi kako se poseban staž računa: a) borcu, pripadniku oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ili vojnih formacija pod komandom tih snaga, za vrijeme oružanih sukoba na teritoriji te države od 17. avgusta 1990. do 19. maja 1992. godine, i b) borcu, pripadniku Vojske Republike Srpske i pripadniku Ministarstva unutrašnjih poslova, za vrijeme oružanih sukoba na teritoriji bivše BiH od 19. maja 1992. godine do demobilizacije[51]. Analogno tome Zakon o penzijskom i

[50] "Sporazum o međusobnim pravima i obavezama u sprovođenju penzijskog i invalidskog osiguranja" (Sl. glasnik RS", br. 15/00).
[51] Čl. 37. ZPIO RS.

invalidskom osiguranju FBiH[52] iz 1998. godine odredio je kao referentne datume za utvrđivanje posebnog staža u dvostrukom trajanju *„vrijeme koje su proveli u pripremama za odbranu, odnosno u odbrani Bosne i Hercegovine u periodu od 30. aprila 1991. godine do 22. decembra 1995. godine"*. Federalnim zakonom[53] iz 2018. godine došlo je do određenih izmjena, pa zakonodavac navodi da se poseban staž u dvostrukom trajanju računa licima koja su *„uzela učešće u odbrani BiH kao pripadnici Armije Republike BiH, odnosno Hrvatskog vijeća obrane i organa unutrašnjih poslova, u skladu sa propisima koji su se na njih odnosili prije stupanja na snagu ovog zakona, u penzijski staž, kao poseban staž u dvostrukom trajanju, računa se vrijeme koje su proveli u pripremama za odbranu, odnosno u odbrani BiH u periodu od 18. septembra 1991. godine do 23. decembra 1995. godine"*[54].

Daljim razlikama po ovom pitanju na prostoru Bosne i Hercegovine doprinose i brojni organi kojima je povjerena nadležnost obrade, čuvanja i vođenja evidencija o učešću u nekoj od oružanih snaga za koje propisi entiteta predviđaju mogućnost ostvarivanja staža sa dvostrukim trajanjem. Praksa je, zbog takvog stanja, pokazala da su čak i isti upravni organi izdavali potpuno različite podatke, u zavisnosti od nivoa upravne organizacije i lokacije na kojoj se evidencija nalazi. Primjera radi Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Sektor za pitanje evidencija iz oblasti vojne obaveze Sarajevo, svojim uvjerenjem za određeno lice tvrdi da *„za imenovanog nisu evidentirani podaci o angažovanju u*

[52] Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (FBiH) ("Sl. novine FBiH", br. 29/98).
[53] Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (FBiH) („Sl. novine FBiH", br 13/18) (u daljem tekstu: ZPIO FBiH).
[54] Čl. 36 ZPIO FBiH.

Oružanim snagama za vrijeme odbrambeno-oslobodilačkog / domovinskog rata, u periodu od 16.04.1992. do 1995. godine"[55]. Prethodno, niži organ navedenog ministarstva – Grupa za pitanja evidencija iz oblasti vojne obaveze Gradačac, za isto lice svojim uvjerenjem navodi *„sudjelovao u odbrani R BiH kao pripadnik Oružanih snaga R BiH u vremenskom periodu od 15.11.1991. do 15.04.1992. Period sudjelovanja u odbrani BiH iz ovog uvjerenja računa se u penzijski staž kao poseban staž u dvostrukom trajanju."*[56] Istovremeno je za isto lice u matičnim evidencijama Fonda PIO RS evidentiran staž osiguranja (radni odnos) na području Republike Srpske zaključno sa 30. aprilom 1992. godine.

Složena društveno-politička situacija u Bosni i Hercegovini uslovila je dijametralno suprotne percepcije oko najvećeg broja dešavanja vezanih za period 1992.-1995. godine, zavisno od pozicije entitetske lokacije određenog organa. Na taj način razumljiva su i različita tumačenja, odnosno odrednice o momentu početka ratnih dešavanja. Ipak, tako složena situacija doprinijela je da čak i različiti organi u okviru istog entiteta, različito tumače i propisuju momenat početka ratnih sukoba. Nerijetko, kao što smo u ranijem primjeru naveli, čak i isti organ, u zavisnosti od svog hijerarhijskog stepena i lokacije na kojoj se nalazi, različito interpretira ovu problematiku.

Sve naprijed navedeno dodatno otvara mogućnosti za nastanak greške kod donošenja upravnog akta, a posebno nepravilnosti vezane za određivanje nadležnosti za odlučivanje.

[55] Uvjerenje 07/1-03-179-1/17 od 23.02.2017.
[56] Uvjerenje 07/32-05/1-99/09-2 od 10.03.2009.

3. Prestanak prava na starosnu penziju zbog nenadležnosti

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, uključujući i pravo na starosnu penziju, prestaju ukoliko se naknadno utvrdi da nisu bili ispunjeni uslovi za ostvarivanje tih prava. Veliki je broj poništenih prvostepenih rješenja, kojima je utvrđeno pravo na starosnu penziju, do kojih je došlo nakon izvršene naknadne revizije ili nakon odlučivanja po žalbi od strane drugostepenog organa, a zbog utvrđivanja činjenice o nenadležnosti prvostepenog organa.

Primjera radi, osiguranik je podnio nadležnoj Filijali Fonda PIO RS zahtjev za starosnu penziju 2015. godine, te uz isti dostavio svu traženu dokumentaciju, pa tako i uvjerenje Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Grupa za pitanja evidencija iz oblasti vojne obaveze Gradačac, u kojoj se navodi da je isti *„sudjelovao u odbrani R BiH kao pripadnik Oružanih snaga R BiH u vremenskom periodu od 15.11.1991. do 15.04.1992. Period sudjelovanja u odbrani BiH iz ovog uvjerenja računa se u penzijski staž kao poseban staž u dvostrukom trajanju.“*. Istovremeno, za navedeni period ovo lice u bazama matičnih evidencija Fonda PIO RS ima evidentiran staž osiguranja na području jedne od filijala, za koji su uredno plaćeni doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje. Rješavajući po zahtjevu nadležno odjeljenje resorne Filijale traži upotpunjenje zahtjeva u smislu eventualnog učešća ovog lica u Armiji RBiH ili HVO-u, obzirom da mu formulacija već dostavljenog uvjerenja nije bila jasna. Postupajući po zahtjevu organa, osiguranik dostavlja novo uvjerenje izdato od Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Sektor za pitanje evidencija iz oblasti vojne obaveze

Sarajevo, u kome se navodi da za imenovanog *„nisu evidentirani podaci o angažovanju u Oružanim snagama za vrijeme odbrambeno-oslobodilačkog/domovinskog rata, u periodu od 16.04.1992. do 1995. godine“*.

Rukovodeći se navedenim dokazima prvostepeni organ ocjenio je da se kao osnov za određivanje nadležnosti može uzeti staž osiguranja (radni odnos) za koji su plaćeni doprinosi, a na području te Filijale Fonda PIO RS, koji je trajao do 30.04.1992. godine. Stoga Filijala Fonda RS u 2017. godini donosi rješenje kojim utvrđuje pravo podnosioca zahtjeva na starosnu penziju i isplaćuje mu sve zaostatke za protekle dvije godine, koliko je proteklo od podnošenja zahtjeva, te ga uvrštava u redovno isplatu penzije na mjesečnom nivou, kao i ostvarivanje svih ostalih prava, koja mu kao korisniku Fonda PIO RS pripadaju po Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Takvo rješenje poništava dugostepeni organ Fonda PIO RS navodeći da prilikom donošenja prvostepenog rješenja nije vođeno računa o odredbama sadržanim u odjeljku VI Sporazuma o međusobnim pravima i obavezama u sprovođenju penzijskog i invalidskog osiguranja[57], odnosno da prvostepeni organ nije vodio računa o odredbama koje definišu nadležnost za rješavanje o pravima. Prvostepeni organ u ponovljenom postupku, rješavajući u skladu sa pravnim mišljenjem drugostepenog organa, donosi zaključak kojim se zahtjev za ostvarivanje prava ovog lica podnesen prije gotovo tri godine odbacuje. Zaključak o odbacivanju zahtjeva se dostavlja stvarno nadležnoj filijali Fonda PIO/MIO FBiH, gdje će osiguranik u daljem postupku rješiti pravo na starosnu penziju od momenta podnošenja zahtjeva. Postavilo se, međutim,

[57] Čl. 12. i 13. Sporazuma o međusobnim pravima i obavezama u sprovođenju penzijskog i invalidskog osiguranja.

pitanje već isplaćenih sredstava od Fonda PIO RS, koja će ovaj Fond u daljem postupku potraživati od podnosioca zahtjeva, dok mu istovremeno drugi fond (Fond PIO/MIO FBiH) neće i ne može retroaktivnim rješavanjem pitanja nadoknaditi ta (izgubljena) primanja.

Opisani primjer ilustruje jednu od brojnih - istih ili sličnih situacija u kojima je Fond PIO pogrešnom primjenom propisa, dakle svojom greškom osiguraniku dodijelio određena prava, a onda ih po isteku dužeg ili kraćeg perioda oduzeo, ali ne ukidanjem nezakonitog rješenja, već poništavanjem istog. Na taj način stvaraju se pretpostavke za namirenje proistekle štete zbog posljedica nezakonitog rješenja.

4. Regresni postupak

U slučaju da korisniku isplati iznos na koji korisnik nije imao pravo, nadležna filijala Fonda PIO RS donosi rješenje o iznosu preplaćenog iznosa novčanog primanja[58]. U rješenju se navode periodi u kojima je došlo do takve isplate, kao i kumulativni iznos duga koji je dužnik obavezan vratiti Fondu PIO RS. Dužniku se omogućava da, zavisno od njegove finansijske situacije, takav iznos vraća Fondu PIO RS anuitetno ili isplati u cjelosti. Ovakva procedura je utvrđena i nesporna, pogotovo ukoliko je dug nastao jer je korisnik prekršio odredbe člana 161. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, odnosno ukoliko je pravo ostvario na protivpravan način dajući Fondu PIO RS neistinite ili netačne podatake ili nije prijavio određene promjene koje utiču na gubitak ili obim prava. Ipak, zakonodavac je kao posebnu tačku ovog člana zakona formulisao i stav kojim propisuje da je lice dužno vratiti

[58] Čl. 162. ZPIO RS.

Fondu sredstva ukoliko je *„primilo novčani iznos veći od iznosa koji mu pripada po zakonu"*[59]. Takvom uopštenom formulacijom dozvolio je Fondu PIO RS da preplaćeni iznos potražuje od „dužnika", bez obzira na to ko je prouzrokovao mogućnost za ostvarenje duga.

Primjera radi, rješavajući po žalbi kojom dužnik tvrdi da on nije prouzrokovao dug, već jedna od filijala Fonda PIO RS tako što mu je pogrešnom primjenom propisa dala pravo na starosnu penziju, a onda nakon gotovo tri godine isto oduzela uz konstataciju da je pogrešno utvrdila nadležnost, drugostepeni organ Fonda PIO RS navodi da Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju *„ne propisuje krivicu kao uslov za utvrđivanje obaveza vraćanja preplaćenog iznosa penzije, nego je dovoljna činjenica da je preplata nastala da bi Fond imao zakonsku obavezu donošenja rješenja kojim se utvrđuje obaveza vraćanja preplaćenih sredstava"*.[60]

Fond PIO RS, dakle, smatra da je nastanak preplate propisan kao objektivna činjenica, koja za posljedicu ima obavezu vraćanja preplaćenog iznosa od lica kome je taj iznos isplaćen, bez obzira na krivicu. Gotovo identično tumačenje u ovakvim slučajevima zauzimali su u daljim postupcima redovni sudovi, pa tako i Vrhovni sud Republike Srpske u predmetima vanrednog preispitivanja presuda nižih sudova.

5. Postupci pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine

Poništenje nepravilnih i nezakonitih rješenja o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja (najčešće zbog kasnije utvrđene nenadležnosti) za posljedicu ima

[59] Čl. 161. st. v.) ZPIO RS.
[60] Fond PIO RS - Rješenje RP-216/2018-10 od 05.09.2019. godine.

štetu u vidu preplaćenih penzija koje Fond PIO potražuje od korisnika kroz regresni postupak. S druge strane, korisnici kod drugog fonda nisu imali pravo na ostvarivanje penzije za period prije dostavljanja zaključka o nenadležnosti.

Kao krajnju instancu, pojedini korisnici su pokretali postupke pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine, smatrajući da im je povrijeđeno pravo na imovinu, pogotovo zbog činjenice da im jedan entitetski Fond PIO traži povrat, svojom greškom isplaćenih penzija, dok za isti period stvarno nadležan entitetski Fond PIO nema zakonske prepostavke da prizna pravo i izvrši isplatu kojom bi se ovako nastala šteta korisniku nadoknadila.

Obzirom na važeću legislativu, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je mišljenja da su organi uprave i redovni sudovi, prilikom rješavanja ovakvih pitanja imali zakonsko uporište, te da dosljedna primjena odredbi Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju nesumnjivo predstavlja legitiman cilj od javnog interesa, što dozvoljava miješanje u korisnikovo pravo na imovinu. Ipak prilikom razmatranja o proporcionalnosti miješanja Ustavni sud, za razliku od organa uprave i redovnih sudova, analizira i ko snosi odgovornost za nastalu grešku i njom proistekle reperkusije.

Ustavni sud smatra da apelantovo obavezivanje da Fondu PIO retroaktivno vrati isplaćeni iznos penzije predstavlja miješanje u mirno uživanje imovine u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju (vidi: Evropski sud, *Romeva protiv Sjeverne Makedonije*, broj 32141/10, presuda od 17. decembra 2019. godine, tačka 60)[61].

U konkretnim slučajevima Ustavni sud smatra da ovakvim postupanjem Filijala Fonda PIO RS svoje greške u

[61] Tč. 21 Odluke o dopustivosti i meritumu Ustavnog suda BiH, AP-2086/22.

provjeri vlastite nadležnosti ispravljaju na teret korisnika, kao i da je u dosadašnjoj praksi Ustavni sud zauzeo stav *„da se greške organa javne vlasti kojima apelanti nisu doprinijeli ne mogu ispravljati na njihov teret.“*[62]. S tim u vezi Ustavni sud ukazuje i na stav Evropskog suda za ljudska prava prema kome *„greške počinjene od strane državnih tijela treba da služe u korist pogođenih osoba, pogotovo kada niti jedan drugi sukobljeni privatni interes nije ugrožen.“*[63]

Posebno Ustavni sud u svojim presudama ističe da ovakvim postupanjem dolazi do neproporcionalnog miješanja u korisnikovu imovinu, jer isti vraćanjem iznosa penzija koje su mu isplaćene greškom organa javne vlasti mora snositi pretjeran teret koji narušava pravičan balans između javnog i ličnog interesa.

Uz ovakav stav Ustavnog suda i zaključak da se opisanim postupanjem krši član II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i član 1. Protokola broj 1. uz Evropsku konvenciju, Ustavni sud u pravilu je ukidao presudu Vrhovnog suda RS, uz obavezu da isti po hitnom postupku donese novu odluku u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine. Hijerarhijski, silaznom putanjom slijede poništavanja ranijih presuda, rješenja i zaključaka svih involviranih pravosudnih i upravnih organa.

Treba napomenuti da troškovi jednog ovakvog postupka uveliko prevazilaze u startu postavljenu glavnicu koju je Fond PIO potraživao kao iznos preplaćenih penzija od korisnika.

[62] Tč. 24 Odluke o dopustivosti i meritumu Ustavnog suda BiH, AP-2086/22.
[63] Odluka Ustavnog suda BiH, AP-897/16.

6. Slični primjeri iz zemalja u okruženju

Razmatrajući sličnu situaciju iz susjedne Republike Hrvatske, Evropski sud za ljudska prava donio je 2020. godine presudu u predmetima Uzelac i Đekić protiv Hrvatske, kojima je utvrđeno da je podnositeljicama povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva, odnosno penzije.

Naime, korisnice su Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje podnijele zahtjev za priznavanje prava na penziju i to jedna 1997., a druga 1998. godine, nakon čega je Zavod donio privremena rješenja, kojim je utvrdio da su ostvarile pravo na penziju u Republici Hrvatskoj, na osnovu čega im je isplaćena akontacija penzija. Naknadno, revizijom (postupajući po pravu nadzora) Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje je poništio ranija rješenja i zahtjev za ostvarivanje prava na penziju u ponovljenom postupku odbio, jer je utvrđeno kako im poslednji radni odnos nije bio u Hrvatskoj, već u Srbiji. Nadalje je pokrenut i proveden regresni postupak, koji je potom rezultirao sudskim izvršenjem 2013. godine, prema kome su korisnice bile dužne vratiti sve iznose koje su primile kao penziju od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje.

Razmatrajući navedene predmete Evropski sud za ljudska prava je inicijalno zaključio, kao i u predmetu Čakarević protiv Hrvatske, da nije presudno ukidanje isplata penzija podnositeljica zahtjeva, već nametnuta obaveza povrata isplaćenih penzija koje su već primile na osnovu odluke upravnog tijela. Uzimajući u obzir svoju sudsku praksu (*Belane Nagy protiv Mađarske*, stav 94. i *Čakarević protiv Hrvatske*, stavovi 54.-58. i 61.-65.), sud je smatrao da s obzirom da su podnositeljice zahtjeva ispunile zakonske uslove za starosnu penziju te da su njihovi

zahtjevi za penziju koji su prvobitno odobreni, kasnije odbijeni samo zato što je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje utvrdio da nije nadležan za rješavanje predmeta podnositeljica, a ne zbog drugačije ocjene zakonskih uslova, primljene uplate penzija predstavljaju „vlasništvo“ podnositeljica zahtjeva u smislu člana 1. Protokola br. 1. S tim u vezi, zahtjev za povratom primljenih uplata nedvojbeno predstavlja miješanje u pravo na mirno uživanje vlasništva.

Dakle, Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da je miješanje u korisnikovu imovinu bilo zakonito, obzirom da su odluke upravnih organa i sudova donošene u skladu sa relevantnim domaćim propisima, kao i da je sve bilo usmjereno na postizanje legitimnog cilja, odnosno interesa države da joj bude vraćena imovina stečena bez pravnog osnova. Ipak, Evropski sud za ljudska prava je cijenio da nije postojao razuman odnos proporcionalnosti između mjera koje predstavljaju miješanje u pravo korisnica na mirno uživanje vlasništva i cilja koji se tim mješanjem htio postići, posebno jer je sporna situacija nastala kao rezultat greške domaćih tijela, dok je od korisnica zahtjevan povrat cjelokupnih isplaćenih iznosa sa zakonom pripadajućom kamatom, čime je prema stavu Evropskog suda korisnicama nametnut prekomjeran individualni teret[64]. Nadalje, Evropski sud za ljudska prava je istakao, kada država rješava pitanja od ključne važnosti za pojedinca, kao što su socijalne naknade i druga prava vlasništva, dužnost je vlasti postupati na vrijeme, na prikladan i dosljedan način (*Moskal protiv Poljske*, stavci 51. i 72.).

Obavezom vraćanja penzija isplaćenih pogreškom državnog tijela zajedno sa zateznim kamatama

[64] Evropski sud za ljudska prava, Uzelac i Đekić protiv Hrvatske, 6161/13 i 57863/14.

podnositeljicama je nametnut prekomjeran individualni teret te stoga povrijeđeno njihovo pravo na mirno uživanje vlasništva iz čl. 1. Protokola br. 1. uz Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. U skladu sa stavom Evropskog suda za ljudskla prava Hrvatska je propustila na vrijeme te na odgovarajući i dosljedan način riješiti pitanje od ključne važnosti za podnositeljice - njihovo pravo na penziju[65].

7. Zaključak

Ukoliko se utvrdi nezakonitost upravnog akta zbog, između ostalog, povrede propisa o nadležnosti, isti će biti po službenoj dužnosti ili po pravnom lijeku poništen i na taj način uklonjen iz pravnog poretka.[66] Dakle, poništavanjem kao sankcijom stavlja se van snage pravni akt, ali i sve posljedice koje je proizveo od dana stupanja na snagu (ex tunc). Takva sankcija nedvosmisleno može naštetiti stečenim pravima građana, pa je strogo potrebno voditi računa o proporcionalnosti interesa stranke u upravnom postupku, sa jedne strane i javnog interesa, sa druge strane. To posebno jer je jedna od specifičnosti upravnih postupaka upravo u tome što se svakodnevno pokreću radi nametanja obaveza koje proističu iz pravne norme.

„U tim su postupcima pogreške javnopravnih tijela moguće i česte, te za posljedicu mogu imati nametanje obveza građanima na temelju nezakonitih akata"[67].

[65] "Analiza presude Uzelac i Đekić protiv Hrvatske zahtjevi br. 6161/13 i 57863/14", Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Zagreb, 09.02.2021. godine.

[66] Đelmo Zenaid, Delić Amel, „Materijalna i procesna zakonitost pojedinačnih upravnih akata u cilju zaštite pravnog poretka države", International Public Administration Review / Mednarodna revija za javno upravo, 2014, str. 27.

[67] Šikić Marko, „Poništavanje rješenja u upravnom postupku", Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 43, br. 3, 2022, str. 900.

Činjenica je da je upravni aparat Bosne i Hercegovine izuzetno složen, kao i da su pravila o stvarnoj i mjesnoj nadležnosti definisana velikim brojem propisa, ali i da postoji izuzetno širok spektar institucija (često isprepletenih) koje izdaju javne isprave sa podacima na osnovu kojih se u nekim slučajevima definiše nadležnost.

Ukoliko se greška u određivanju nadležnosti dogodi prilikom utvrđivanja prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja, te korisnik uvede u isplatu, kasnijim poništavanjem rješenja, prilikom uočavanja greške kroz kontrolni mehanizam revizije ili od strane drugostepenog organa, stvara se potreba za namirenjem štete zbog prethodno nezakonito isplaćenih penzija.

Kako se naknada tako nastale štete nameće isključivo korisniku, bez obzira na odgovornost upravnog organa za grešku zbog koje je rješenje poništeno, to u većini slučajeva uslijede dugotrajni i skupi sudski procesi, koji su posmatrajući dosadašnju praksu epilog uglavnom pronalazili kroz odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Ovakva situacija nije povoljna ni za korisnika, koji je prinuđen finansirati dugotrajan upravni i sudski proces kako bi se pokušao osloboditi namirenja štete koju nije prouzrokovao, ali ni za instituciju koja će, kako je to dosadašnja praksa pokazala, naposlijetku platiti višestruko veći iznos troškova postupka od samog iznosa regresnog duga koji je potraživala od korisnika.

Jedno od mogućih rješenja predstavlja zagovaranje mogućnosti razvrstavanja slučajeva nezakonitosti s obzirom na njihovu prirodu, težinu pravnih posljedica, te okolnost je li do njih došlo greškom javnopravnih tijela ili samih stranaka. Na osnovu takvog razvrstavanja

zakonodavac bi se mogao odlučiti *„koji će slučajevi dovoditi do ukidanja, a koji do poništavanja pravomoćnih rješenja“*[68].

Takvim pristupom bi se moglo postići zakonsko uređenje sistema vanrednih pravnih sredstava, koja bi bili u skladu sa načelom proporcionalnosti, zaštite stečenih prava i koncepta da stranka ne smije trpiti štetu zbog grešaka javnopravnih organa. Imajući u vidu navedeno moguće bi bilo, u konkretnom slučaju izmjenama zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju u oba entiteta - kao lex specialis-a, izvršiti uređivanje oblasti poništavanja i ukidanja nezakonitog akta, uz apsolutno izbjegavanje uopštenih formulacija kojima se poziva na javni interes i jasno definisanje pravne norme te određivanje njenih granica.

Literatura

1. Đelmo Zenaid, Delić Amel, „Materijalna i procesna zakonitost pojedinačnih upravnih akata u cilju zaštite pravnog poretka države“, International Public Administration Review / Mednarodna Revija za Javno Upravo, 2014.
2. Đelmo Zenaid, „Upravno procesno pravo“, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, 2008.
3. Grgić Ivančica, „Stjecanje i ostvarivanja prava korištenja pune/prijevremenestarosne mirovine u prizmi acquisa Europske unije s komparativnim prikazom socijalne osviještenosti Republike Hrvatske i Kraljevine Nizozemske“, Financije i pravo, vol. 8, br. 1.
4. Horić Selma, Mehmedović Emir, „Zajedničke karakteristike reforme upravnih postupaka država

[68] Šikić Marko, „Poništavanje rješenja u upravnom postupku“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 43, br. 3, 2022, str. 911.

regiona u kontekstu približavanja Evropskoj uniji“, Sui generis, god. IV, br. 4.
5. Mandić Mlađen i Mitrović Ljubinko, „Upravno procesno pravo“, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka, 2012.
6. Mastilo Zoran, „Penzijsko i zdravstveno osiguranje pravci reforme“, treće izdanje, Oikos institut – istraživački centar, Bijeljina, 2020.
7. Matković Gordana et al., „Izazovi uvođenja obaveznog privatnog penzijskog sistema u Srbiji“, Centar za liberalno demokratske studije, Beograd, 2009.
8. Šikić Marko, „Poništavanje rješenja u upravnom postupku“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 43, br. 3, 2022.

Zakoni i podzakonski akti:

1. Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (RS), „Službeni glasnik RS“, broj 134/11, 82/13, 103/15, 111/21, 15/22, 132/22 i 43/23 i 105/24,
2. Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (FBiH), „Službene novine FBiH“, broj 29/98,
3. Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (FBiH), „Službene novine FBiH“, broj 13/18, 90/21, 19/22, 47/24 i 19/25,
4. Zakon o upravnom postupku (BiH), “Službeni glasnik BiH“, br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16,
5. Zakon o opštem upravnom postupku (RS), „Službeni glasnik RS“, br. 13/02, 87/07, 50/10 i 66/18,
6. Zakon o upravnom postupku (FBiH), „Službene novine FBiH“, br. 2/98, 48/99 i 61/22,

7. Zakon o upravnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik BD BiH", br. 48/11 – prečišćeni tekst, 21/18 i 23/19,
8. Sporazum o međusobnim pravima i obavezama u sprovođenju penzijskog i invalidskog osiguranja, "Sl. glasnik RS", broj 15/00.

Sudske odluke:

1. Ustavni sud BiH AP-2086/22
2. Ustavni sud BiH, AP-897/16
3. Evropski sud za ljudska prava, Uzelac i Đekić protiv Hrvatske, 6161/13 i 57863/14.

Drugi izvori:

1. "Analiza presude Uzelac i Đekić protiv Hrvatske zahtjevi br. 6161/13 i 57863/14", Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Zagreb, 09.02.2021. godine.

Nermin Lapandić, Emir Mehmedović, and Rade Tešić

(UN)CONSTITUTIONALITY OF SETTLEMENT OF DAMAGES CAUSED BY ERRORS OF PENSION AND DISABILITY INSURANCE FUNDS

Abstract

This paper examines the constitutional and procedural legal aspects of settlement of damages caused by errors of pension and disability insurance funds in Bosnia and Herzegovina, with special reference to the practice of the Republika Srpska Pension and Disability Insurance Fund. The focus of the research is the issue of fair distribution of

the burden of responsibility when the illegality of the final administrative acts is subsequently determined, most often due to incorrect application of the rules on real and local jurisdiction. The right to a pension is one of the basic social rights, the realization of which must be based on the principles of legality, legal certainty and the protection of legitimate expectations of the parties. Special attention is paid to the specifics of the administrative procedure in the field of pension and disability insurance, where the fragmented normative framework creates an increased risk of procedural errors. The paper indicates that in practice it often happens that the competent PIO Fund initially recognizes the right to an old-age pension and starts the payment, only to then, ex officio or on the occasion of a legal remedy, annul its own decision due to subsequently established incompetence. The consequence of such action is the initiation of a recourse procedure against the user in order to recover the "unreasonably" paid amounts. The authors critically analyze the legal formulation that enables the return of funds without examining the existence of subjective responsibility of the user, assessing that such a solution calls into question the principles of fairness and proportionality. The analysis of the decisions of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina is of particular importance in the paper, which in several decisions took the position that the mistakes of public authorities cannot be corrected at the expense of citizens, especially when they did not contribute to the creation of an illegal payment. This practice is linked to the standards

of the European Court of Human Rights in cases related to the protection of property rights and the peaceful enjoyment of acquired social rights. In the final considerations, it is proposed to specify normatively the institution of annulment and repeal of administrative acts, as well as a clearer distinction of situations in which the burden of adverse consequences should be borne by the public authority, from those in which the user of the right bears responsibility.
Key words: rights from pension insurance, recourse procedure, annulment of improper administrative acts, right to property.

Datum prijema (Date received): 10.11.2025.
Datum prihvatanja (Date accepted): 09.12.2025.

Александар Рајковић[69]

БЕЗБЕДНОСТ И ЗЛОУПОТРЕБА ПЛАТНИХ КАРТИЦА

UDK: 336.143(497.11)

Pregledni rad

Резиме

Ризици којима се банкарско пословање и платни промет изложило због профита, захтевале су измене законске регулативе на међународном и националном нивоу.

Неспорно је да би висина штете била много велика да се не примењује читав низ безбедносних процеса и заштитних мера у циљу онемогућавања и спречавања вршења кривичних дела којима се злоупребљавају модерна средства безбедносног плаћања.

КЉучне речи: безбедност, плаћање, систем.

Увод

Искуство говори да се криминалци воде идејом „најмањег ризика, а највећег профита“. Они се паралелно са развојем нових тржишта у области пословања платним картицама, врше мигрирање процеса злоупотреба истих. Спречавање вршења и ефикасно откривање и доказивање кривичних дела

[69] Војна академија у Београду, Р. Србија, e-mail: aleksandar.rajkovic.91@gmail.com ORCID 0000-0001-6137-3749

која се врше у овој области, подразумева да припадници правосудних органа (Vukša, Milojević, 2024), криминалистичке и пореске полиције и других државних органа располажу одређеним знањем о:

- савременим средствима безбедносног плаћања и технологијама њиховог коришћења,
- технолошким, безбедносним и превентивним мерама којима се штити функционисање платног промета у овој области (Stevanovic, Mitrovic, Rajkovic, 2022),
- појавним облицима криминала у овој области,
- начину извршења кривичних дела у овој области,
- средствима за извршење ових кривичних дела,
- методици откривања и доказивања ових кривичних дела и
- профилу учинилаца кривичних дела у овој области.

Глобална распрострањеност платних картица, њиховог коришћења и лака доступност модерних технологија, учиниле су их изузетно атрактивним објектом напада криминалаца. На мети су нова и недовољно развијена тржишта, без довољно искуства и у којима не постоји систем за препознавање и спречавање злоупотреба (Dimitrijević, 2025). Такво тржиште је потенцијални лак плен за искусне криминалце и криминалне групе.

Убрзани развој картичарства донео је у Републику Србију и криминал злоупотреба платних

картица. На основу стања и кретања криминалитета у овој области, републику Србију је увелико ухватио талас овог облика криминала, и да смо га само делимично спремни дочекали (Kovačević, Đurović, 2014).

2. Најчешћи облици злоупотребе платних картица

Основни облици фалсификовања и злоупотреба платних картица су:

- злоупотреба украдених или утајених (изгубљених) платних картица,
- злоупотреба неуручених платних картица (Galjak, 2022),
- неовлашћена употреба туђе платне картице,
- прављење и коришћење лажних платних картица,
- прибављање података за прављење лажне платне картице,
- злоупотребе и преваре од стране акцептаната (трговаца),
- злоупотребе од стране корисника.

У случају нестанка или губитка картице, корисник је дужан да то одмах пријави центру издаваоца (Bank, 2021), а у случају крађе и полицији. Сву материјалну штету насталу због губитка или крађе картице у периоду до пријаве нестанка сноси корисник (Savić,

2022). Материјалну штету због губитка или крађе картице од дана пријаве се регулише према правилима интернационалног система платних картица (Stefanović, Vapa Tankosić, Mirjanić, 2025). Издаваоц се обавезује да ће по пријему информације о губитку или крађи, картицу огласити неважећом (Zekic, Brajković, 2022). Уколико корисник после пријаве нестанка пронађе картицу, не сме је користити већ је мора поништити и вратити издаваоцу (Cipek, Ljutic, 2021). Имајући у виду све горе наведено и поред мера сигурности у свим фазама финансијске трансакције безготовинског плаћања платним картицама, злоупотребе су и даље веома честе и претња сигурности овој врсти банкарског пословања.[70]

3. Процедуре и мере заштите

Трговац је обавезан да се приликом продаје робе и вршења услуга корисницима платних картица, придржава следеће основне процедуре и сигурносних мера (Milenković, Radosavljević, Vladisavljević, 2023). Трговац ће прегледати платну картицу корисника у циљу установљавања да ли је картива исправна на први поглед (одговарајући материјал, боја, штампа, име, датум важења, потпис). Трговац ће прегледати листу поништених картица која му је банка доставила са којом има закључен Уговор о прихватању картица (Димитријевић, 2025). Трговац ће обавестити банку у

[70] https://sr.wikipedia.org/sr/Zloupotreba_platnih_kartica

случају да не прими листу поништених картица. Трговац је јасно индентификован својим регистрационим бројем. Систем мора увек бити у могућности да провери број платне картице, лични идентификациони број (ПИН), број трансакције, и д аутомацки прими сигурносне мере. Трговац ће поштовати процедуру система који је приказан на екрану опреме система (Milenković, 2023), У случају да је у складу са Упутством за употребу за трговце, трговац ће затражити од корисника да примени свој пин на сигуран начин и обезбедиће посебан доказ извршења пин контроле.

Услови које сваки трговац мора да испоштује су:

- Трговац је обавезан да тражи ауторизацију од банке издаваоца,
- Трговац ће обезбедити потпис корисника на слипу и такође ће се уверити да је потпис идентичан ономе на корисниковој картици,
- Трговац ће предати кориснику једну копију слипа као доказ трансакције,
- Трговац ће одузети платну картицу када на то упућује систем или када о томе добије обавештење приликом захтева за ауторизацију од банке (Milanović, Gojkov, 2024) или ако је та картица на листи поништених картица и такође ће поништити сва плаћања која су извршена таквом картицом на истој локацији и у истом дану,

- Трговац ће доставити слипове банци у временским роковима како је то предвиђено упутством за употребу за трговца и чување у архиви информација и докумената која се захтевају Уговором закљученим између трговца и банке,
- Трговац мора да се придржава свих захтева из уговора за употребу за трговце као и других инструкција које прими од банке.

Све наведене мере сигурности се примењују на самом продајном месту како би се спречила злоупотреба картица, и све мере застите су од једнаке важности.

Закључак

Са становишта злоупотреба платних картица, да би се број истих свео на минимум, потребно је деловати, како превентивно, тако и накнадно, санкционисањем наведених случајева, при чему би била од велике користи реформа пратећег законског оквира и већа ангажовање и боља сарадња са полицијом.
У Србији се полако становништво привикава на платне картице и из године у годину све је више њених корисника. Банке у нашој земљи могу само да се похвале порастом корисника платних картица из њихове понуде, што је веома добар показатељ.

Мада још увек имамо оних који су неповерљиви и који више воле готов новац, као и оних који поседују платну картицу али не користе све њене погодности.

Али као и за остале инструменте платног промета, тако и за платне картице је потребан одређени проток времена да би постале наша свакодневница, што се и дешава последњих година.

Оно што можемо да закључимо из читавог рада и истраживања које смо спровели, да је тренд коришћења картица све заступљенији и у државама које су мање развијене и чији је стандард мањи у односу на европске земље и САД, јер постоји неповерење које је настало у прошлости. Уколико се у потпуности искорени могућност злоупотребе картица (нпр. смарт картица која спада у најпоузданије), завлада тренд и временом се промени свест код људи (банка је поузданија од сламарице) може се рећи да ће за десет година картице у потпуности заменити готов новац.

Literatura

1. Bank, O.S. (nbs) N. (2021) Overview of data related to the provision of payment services and the issuance of electronic money for the second quarter of 2021. Belgrade.
2. Cipek, K. and Ljutic I. (2021): "The influence of digitalization on tax audit." Oditor, 37.
3. Dimitrijević D. (2025) Pristup Evropske unije upravljanju svemirskim saobraćajem, Evropsko zakonodavstvo. - Vol. 24, No. 92, p. 283–303.

4. Galjak, I. (2022) "Pravno uređenje inventarisanja u javnom sektoru. " Revijaprava-javnog sektora 2.1: 27-43.
5. Klincov, R., et al. (2022) "Understandings of economic laws in modern economic theory." Akcionarstvo 28.1: 99-113.
6. Kovačević, M., Đurović, M.S. (2014) Law - theory and practice. Novi Sad: University of the Academy of Economics in Novi Sad, Faculty of Economics and Engineering Management – FIMEK
7. Milanović, A., & Gojkov, D. (2024). Država kao društveno-pravna tvorevina. Finansijski savetnik, 29(1), 39-52.
8. Milenković, N. (2023) "Mogućnosti koriscenja aplikacija sa otvorenom licencom u razvoju programa." ITB-informatika, tehnika, biznis 1.1: 33-48.
9. Milenković, N., Radosavljević, M., & Vladisavljević, V. (2023). Korišćenje aplikacija sa otvorenom licencom u razvoju programa poslovnog preduzeća. Održivi razvoj, 5(2), 35-49. https://doi.org/10.5937/OdrRaz2302035M
10. Savić, B. (2022) "Značaj integrisanog izveštavanja za funkcionisanje tržišta Kapitala." Akcionarstvo 28.1: 7-20.
11. Stefanović, D., Vapa Tankosić, J., & Mirjanić, B. (2025). Spajanja i akvizicije u bankarskom sektoru Republike Srbije. Pravo - teorija i praksa, 42(1), 37-54. https://doi.org/10.5937/ptp2501037S
12. Stevanovic, A, Mitrovic S, and Rajkovic A. (2022) "Application of information technologies and the internet in modern business." Oditor: 54.
13. Vukša, S., Milojević, I. (2024). Održivost računovodstva kao informacionog sistema. Održivi

razvoj, 6(2), 23-33. https://doi.org/10.5937/OdrRaz2402023V
14. Zekic, M, Brajković B. (2022) "Uloga finansijskog menadžmenta u preduzeću." Finansijski savetnik : 7.
15. Димитријевић Д. (2025) Европска свемирска агенција, Европско законодавство. - Vol. 24, No. 90-91, p. 223–245

Aleksandar Rajković

SECURITY AND MISUSE OF PAYMENT CARDS

Abstract

The risks to which banking and payment transactions were exposed for the sake of profit required changes in legislation at the international and national levels.

It is undeniable that the amount of damage would be much greater if a whole series of security processes and protective measures were not implemented to disable and prevent the commission of crimes that misuse modern means of secure payment.

Key words: security, payment, system.

Datum prijema (Date received): 05.08.2025.
Datum prihvatanja (Date accepted): 11.10.2025.

UPUTSTVO AUTORIMA ZA PRIPREMU RUKOPISA

Dostavljeni naučni radovi, nakon uredničke procene, ulaze u proces recenziranja kompetentnih stručnjaka. Recenzentima nije poznat identitet autora, niti autori dobijaju podatke o recenzentima. Na osnovu recenzija redakcija donosi odluku o objavljivanju, korekciji ili odbijanju rada.

Časopis publikuje samo ranije neobjavljene naučne i stručne radove iz domena javnog prava.

Časopis izlazi dva puta godišnje, rukopisi se dostavljaju elektronskom poštom tokom cele godine na adresu uredništva revijaprava@gmail.com.

Osnovne informacije o pismu i obimu rada

Pismo rukopisa na srpskom jeziku. Radovi mogu biti objavljeni na engleskom, ili nekom drugom stranom jeziku.

Dužina i font rukopisa članaka je do 30 000 slovnih mesta (sa belinama), ne računajući fus-note. Font je Cambria 12. Fusnote se unose veličinom slova Cambria 10 i služe za citiranje. Veličina stranice je A5 sa marginama 1,5 cm sa svih strana. Prored teksta je 1,25. Podnaslovi su malim slovima boldovani.

Struktura članka

Podaci o autoru stavljaju se na početku rada, pišu se fontom koji se koristi za glavni tekst rada, Cambria 13.

Obuhvataju ime i prezime autora. Nakon prezimena, u fus-noti se navodi afilijacija autora i podrazumeva ustanovu u kojoj je autor zaposlen kao i elektronska adresa autora. Ukoliko je rad nastao u okviru određenog projekta, potrebno je u fusnoti, navesti podatke o broju projekta, njegovom rukovodiocu i instituciji koja finansira projekat.

Naslov rada treba da što preciznije upućuje na sadržaj članka i da olakšava indeksiranje i pretraživanje teme. Naslov se piše centrirano, velikim slovima.

Apstrakt (rezime) mora da sadrži uvodna razmatranja o istraživanju, ranija zapažanja o problemu, primenjene metode, jasne i koncizne rezultate i mišljenje o uticajima i implikacijama otkrića. U apstraktu se nalaze samo najvažniji detalji koji su potrebni za razumevanje značaja članka. Obim apstrakta je od 150 do 200 reči, piše se na jeziku rada, srpskom i engleskom jeziku kurizivom.

Ključne reči ne treba da sadrže reči iz naslova rada već suštinske reči koje su izvučene iz sadržaja rada. Treba napisati do 10 ključnih reči. One se na početku rada navode uz apstrakt.

Na kraju članka dolazi Literatura (prilikom navođenja koristi se

APA (American Psychological Association) stil.

Na kraju teksta, u donjem desnom uglu, redakcija hronološkim redom navodi datume prijema, odobrenja

i eventualnih ispravki rada.

Tekstovi članaka imaju pasuse. Paragrafi ne mogu biti sastavljeni od jedne rečenice. Dodatni popratni materijali (fotografije, dokumenta, transkripti, tabele, grafikoni, crteži, sheme) poželjni su prilozi i objavljuju se uz prethodno dostavljene dozvole nadležnih institucija. Na primer: slika br. 1 i naziv, u fusnoti se navodi izvor slike, tabela br. 3 i naziv, ispod tabele se navodi izvor.Način citiranja

Prilikom navođenja koristi se APA (American Psychological

Association) stil.

Citiranje se vrši unutar teksta sadrži prezime autora, godinu

objavljivanja rada, broj stranice sa koje je citat preuzet.

Lista referenci se navodi redosledom citiranja u radu po APA(American Psychological Association) stilu.

SPISAK RECENZENATA

1. Prof. dr Slobodan Andžić, naučni saradnik, Beogradska poslovna škola, Beograd, R. Srbija
2. Prof. dr Miloš Stanković, Univerzitet MB, Beograd, R. Srbija
3. Prof. dr Spasenija Mirković, Univerztet FINRA, Tuzla, Bosna i Hercegovina
4. Prof. dr Andrej Mićović, Fakultet za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka Banja, R. Srbija
5. Prof. dr Milovan Rosić, Univerzitet Megatrend, Beograd, R. Srbija
6. Prof. dr Milan Mihajlović, viši naučni saradnik, Vojna akademija, Beograd, R. Srbija
7. Prof. dr Gruja Kostadinović, Univerzitet MB, Beograd, R. Srbija
8. doc. dr Jovana Gligić, naučni saradnik, Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka, Bosna i Hercegovina
9. Prof. dr Snežana Krstić, Univerzitet odbrane, Beograd, R. Srbija
10. Prof. dr Ljubiša Stanojević, Univerzitet Alfa BK, Beograd, R. Srbija
11. prof. dr Duško Jovanović, Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka, Bosna i Hercegovina
12. Prof. dr Nemanja Pantić, Fakultet za hotelijerstvo i turizam Vrnjačka Banja, R. Srbija
13. Prof. dr Goran Divac, naučni saradnik, Institut primenjenih nauka, Beograd, R. Srbija
14. doc. dr Milan Ječmenić, Univerzitet MB, Beograd, R. Srbija
15. prof. dr Ilija Galjak, Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka
16. prof. dr Jelena Avakumović, Univerzitet Nikola Tesla, Beograd, R. Srbija
17. doc. dr Ana Jovanović, Univerzitet za poslovne studije,

Banja Luka, Bosna i Hercegovina
18. doc. dr Leposava Jovanović, Univerzitet Union Nikola Tesla, Beograd, R. Srbija
19. prof. dr Radovan Klincov, Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka, Bosna i Hercegovina
20. prof. dr Milovan Vuković, Tehnički fakultet Bor, R. Srbija
21. doc. dr Valentina Jovanović, Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka, Bosna i Hercegovina

CIP - Каталогизација у
публикацији Народна
библиотека Србије, Београд

336.1/.5+657

REVIJA prava javnog sektora / glavni i odgovorni urednik Nikola Krunić. -
2022, br. 2- . - Kragujevac : Institut za razvoj prava javnog sektora,2022-
(Beograd : Šprint). - 21 cm

Polugodišnje. - ISSN 2812-9776 = Revija prava javnog sektoraCOBISS.SR-ID 66798089